

V marném očekávání Evropy

Kdybychom měli vyslovit svůj ideál v zahraniční politice, podařilo by se nám to třemi slovy: spojené státy evropské. Ale jak málo můžeme dnes účinně pracovat pro své ideály! Jak vnucuje nám nyní jednání jiných činy, které nemilujeme, ale které přece pro celkovou mizernou situaci musíme schvalovat! Jsme jako lidé, kteří touží po jaru, ale zatím pro panující mráz musí se shánět po kožichu. Takové je to se cly; víme docela dobře, že zavádění vysokých cel a povolovacího zřízení nás ničí, ale musíme výtí s vlky, poněvadž otevření hranic by nás nyní zničilo ještě rychleji. Takové je to i s Malou dohodou, jejíž upevnění v posledních čtrnácti dnech vítá náš tisk jako nejlepší z toho, co se mohlo stát. Dovedeme si představit daleko prospěšnější a ideově vznešenější vývoj, než jest utužování Malé dohody. Ale přece i my se musíme rozhodnout: vítat nebo zatracovat; schválit naší zahraniční politice tuto akci, nebo ji za to hanět.

Vždycky jsme se zde varovali, abychom neupadli do onoho naivního ideologického stavu, který se spokojuje neposkvřeným hlásáním ideálu a odmítá bedlivěji přihlížet k poměrům. Bylo by v tom i trochu pohodlného sobectví, kdybychom si řekli: my máme krásnou a správnou myšlenku, a než tato se vyplní, nechť za všechno ostatní jsou odpovědní jiní; my si zachováme čistotu a s přítomnou realitou špinit se nebudeme. Kdo takto by smýšlel, je snad charakter myslitelský (ačkoliv i to ve stavu dosti hubeném a vegetariánském), ale rozhodně není typ politický, a stát ať mu nic nesvěřuje k vykonání. Nejsme takoví poštilci, abychom dogmaticky ukládali zahraničnímu ministru dělat evropskou politiku v době, kdy nikdo jiný ji nedělá. To by bylo jako poroučet mu, aby zpíval ve sboru, když nikdo jiný k tomu nemá chuť. Pan zahraniční ministr je už dosti obtěžován muži, kteří mu přikazují, aby se opřel o sílu sjednoceného Slovanstva (poněvadž mají takový ideál), a odmítají se starat o to, je-li Slovanstvo sjednoceno a má-li nějakou sílu. Naše horování pro Evropu nesmí být fixní idea.

V marném čekání na Evropu staráme se tedy nyní o věci sobě nejbližší, poněvadž nemůžeme dělat nic jiného. I my tedy budeme upevnění Malé dohody vítat, ačkoliv ovšem mrzutě. Opevňování Malé dohody zřejmě neodpovídá našemu přání; vždyť je to zkamenění jedné evropské části, a my bychom raději viděli volný koloběh krve v celém organismu. Ale co počít? Situace je bohužel taková, že musíme schvalovat i činy, které jsou proti našim ideálům. Zasluhujeme za to nikoliv odsouzení, nýbrž politování. Neboť nechceme špatné, ani nám není známo, co jest dobré: jsme jen slabí, abychom mohli k prosazení dobra přispět.

Tři státy pevněji se semknuly, aby hájily svých společných zájmů, které, není pochyby, mohou být ohroženy. Jaký to přirozený a potřebný děj, a jací

blázni bychom to musili být, abychom proti tomu protestovali!

Ale musíme také vědět, co může a co nemůže být vykonáno tímto způsobem. Upevnění Malé dohody je, jak už výše jsme naznačili, něco takového, jako když člověk v zimě opatří si kožich. Získá tím trochu tepla pro sebe, ale nemůže být radostně pokládán za předzvěst jara. Semknutí středoevropského útvaru, jehož jsme podstatnou, snad nejdůležitější částí, je známkou tuhé zimy v mezinárodní politice. Nemá v sobě příznivé zárodky budoucnosti, nýbrž je vnučenou reakcí na špatný stav přítomný. Evropská situace nebude o nic lepší, leda o to, že ten nebo onen bude pohledem na sílu, jež se zde soustředila, zdržen od lehkomyšlného útoku. Je to obrana, nikoliv příspěvek k lepším časům. Nenacházejíce Evropu, hledáme spojence. S hlediska evropského vývoje je to i cesta zpátky, ale nejsme vinni. Děláme, co můžeme.

Doufali jsme — aspoň lepší mezi námi tak doufali — že Evropa posune se k utvoření větších přátelských celků, v nichž zmizí rozdíl mezi bývalými vítězi a bývalými poraženými a pro něž rozhodujícím motivem bude hospodářská účelnost. Doufali jsme, že všechny evropské státy se dohodnou aspoň na nějaké míře spolupráce. S tohoto evropského hlediska je obranné upevnění Malé dohody dokonce krokem zpět. Za nezrození evropského člověka nemůže být zrození jakéhosi podivného malodohodového člověka žádnou slušnou útěchou. Nedá se o tom malodohodovém člověku ani říci, že je demokrat, neboť z oněch tří států jsme jen my demokracií. Jugoslavie je diktaturou, a v Rumunsku vládne demokracie tak podivná, že je lépe se jí zvláště nedovolávat.

Neznamená tedy Malá dohoda ani upevnění demokratického režimu, pokud ovšem nemyslíme na tu sílu, již může poskytnout demokracii naší. Není to nic více než spolek na obranu hranic. Jaké jiné ideje vyjadřuje, těžko by bylo vynalézt. Ale i jistota hranic jest ovšem potřebná, a nemá se nad tím krčit nos.

Nejméně bylo by nám utvoření Malé dohody vítáno, kdyby mělo být předzvěstí, že se budou tvořit proti sobě nepřátelské bloky. Světová válka vznikla právě z existence takových bloků. Vřele si přejeme, aby tato předzvěst se nevyplnila, a záleží to patrně na tom, budou-li si vůdcové Malé dohody počínat moudře. S uspokojením shledáváme, že dr. Beneš dává zřetelně najevo, že Malá dohoda nemá být baštou Francie ve střední Evropě. Kdyby mohla být prohlášena za francouzský předvoj, tvoření bloků by asi bylo neodvratno.

Mluví se o tom, že by také Polsko mohlo přistoupit k Malé dohodě. Možná, že má chuť, ale důkladně musíme zkoumat, zda také my máme mít chuť. Ať se o Malé dohodě říká cokoli, pravdou je, že vznikla a trvá jako obrana proti maďarské expansivnosti. To je celý její smysl, i když se to někdy popírá a i když

by se jí chtěl přisoudit smysl širší. Mezi Polskem a Maďarskem není problémů. Nepřístupovalo by tedy Polsko ke spolku z těchto důvodů, nýbrž z nějakých jiných. Přálo by si zajištění na jiných stranách. Jistě nemá na nás takový zájem, aby toužilo nás proti Maďarsku zajišťovat. Přišlo by se svými speciálními zájmy a přálo by si, abychom my zajišťovali je. Bylo by moudré dát se na tyto cesty? Malá dohoda nemůže udržovat polský koridor.

Je patrné, že někteří lidé by rádi pěstovali iluzi, že utužení Malé dohody má také pozitivní hospodářský obsah. Jaký, prosíme? Hospodářský význam Malé dohody ještě nebyl vyložen, asi z toho důvodu, že je nsnadno tak učiniti. Malá dohoda je jen prostředek v politické bitvě. V hospodářské bitvě, která je stejně důležitá a krutá, nás nechává bez ochrany. Zde nezískáme trh, který ztrácíme na západě.

Politika naší agrární strany je hlavní a patrně trvalou překážkou, proč Malá dohoda nemá a nebude mít hospodářského významu. Dokud bude hlavní starostí naší obchodní politiky zamezit dovoz zemědělských výrobků, jakou hospodářskou vzájemnost hodláme vytvořit ve spolku s dvěma zemědělskými státy, které nemají nic jiného, čím by obchodovaly? A nebudeme-li kupovat jejich obilí, zač mají ony kupovat naše průmyslové výrobky? Už nyní žárlivě počítá Jugoslavie, že její obchod s námi je pasivní.

Ochrana našeho zemědělství bere Malé dohodě všechen hospodářský význam.

Upevněním Malé dohody nebylo vykonáno nic, co by samo o sobě bylo znamenité. Byla organisována jen nutná obrana proti zlu, akt sebeochrany v bortící se Evropě. Jako přívrženci evropské dohody nemáme důvodů k radosti. O komplikovanosti situace svědčí, že musíme zároveň si přát, aby Malá dohoda žila i aby jako útvar už zbytečný zašla. *F. Peroutka.*

poznámky

Důvěra a důvěrnost

Stále a stále se vrací slovo důvěra: Politický extremismus zleva i zprava snaží se podkopat důvěru ke všemu, vytvořit náladu, kde lidé nevěří ničemu a nikomu. Z takových otrávených lidí jsou pak dobří fašisté nebo přívrženci J. Stríbrného nebo aspoň dobří národní demokraté. Nic nechtějí vidět, jak to je, a kdyby jim někdo řekl, že dvakrát dvě jsou čtyři, nebudou tomu věřit, a budou říkat, že to jest intrika, za kterou jde Beneš nebo Hrad. Jsou lidé, kteří z nedůvěry si sestavují vor, po kterém chtějí plouti. Proti této nedůvěře nutno stavět nutnost důvěry. Z ničeho se ovšem důvěra nevytvoří. Jest potřebí posilovat víru v lidi, jednotlivce, jejich jednání; ničím se neposílí důvěra tak, budou-li lidé vidět věci, jak jsou. Cítí to dnes různé strany a snaží se prohloubiti kontakt s t. zv. kádrem funkcionářskými, aby funkcionáři stran viděli do stranické a politické kuchyně, aby měli co nejvíce a nejspolehlivějších informací. Každý straník odkládá svoje listy s povzdechem, že se z nich málo dozví. To, co se uvaří v politické kuchyni, jest mu předkládáno v několika rádkách, zaokrouhlených, které nejsou s to plně informovat. Obtíž jest v tom, že u nás — zejména u nás — jest mnoho věcí, o kterých nelze jednat veřejně. Demokracie nevylučuje důvěrnost jednání. Kolik věcí by se rozbilo, kdyby se o nich jednalo veřejně, a kolik věcí se poměrně lehce dohodne v úzkém kruhu politických pracovníků! Jest to těžká věc: na jedné straně veřejná důvěra by se ničím tak neposílila, jako pokud možno nejveřejnějším projednáváním veřejných otázek,

na druhé straně právě povaha našeho veřejného života vede k tomu, že mnohé věci se neslépí jinak, než v úzkém konventiklu. Nedůvěra vzniká — zejména, jsou-li lidé, kteří o ni usilují — tam, kde prostý člověk nemůže si sehnat přesné informace o tom, co ho zajímá. Po této stránce jest v našem politickém životě více těžkých, neprodyšných závěstí, které diskretně utají vše, co se za nimi děje a mluví. Jsou strany, jimž tato důvěrnost nejrůznějších porad jde velmi k duhu. Sotva by na př. národní demokracie mohla leckterý svůj požadavek hájiti ve vší veřejnosti, ale může ho dobře uplatňovati v užším kruhu, v němž má záruku, že se širší veřejnost nedozví o tom, za koho tu či onde se exponuje národní demokracie. Určitá veřejnost takových porad byla by zdravou zárukou, že se bude jednat jen o věcech, které mohou snést plně světlo veřejné kritiky, která jest odsouzena k nečinnosti, jedná-li se za těžkými záclonami. Leckterý straník by přestal sympatizovati se stranou, kdyby viděl, jak mluví, co chce, když jest mezi čtyřmi stěnami. Veřejnost takových porad by hodně přispěla k tomu, aby tyto porady se daly tak, aby strany musily ukazovati, co říkají a co skutečně dělají. Jest jistě určitá mez — této veřejnosti důvěrných porad. Ale našemu veřejnému životu by nic neprospělo, jako kdyby prostí lidé viděli více do politické kuchyně. Posílilo by to důvěru, neboť dobrá a bezprostřední informace jest nejlepší zbraň proti těm, kteří šíří nedůvěru. *V. G.*

„Technokracie a křesťanství.“

Pod tímto titulem otiskl nedávno jistý lidovecký deník úvahy o mravních následech, které by měl další vývoj racionalisace, tak zvaných „technokratických“ tendencí, zvláště z nich vyplývajícím zvýšením volného času při třiceti-, ba čtyřicetihodinovém týdnu, o nichž se dnes už uvažuje. Ježto jsou obavy oprávněny a s mnohých stran už se vyslovují, pokusíme se zde o poukaz na to, kterým směrem by se měl brát zdravý vývoj. Jsou to především obavy před vzrůstem zločinnosti, která by byla podporována přírůstkem volného času. Podporováním sportovní činnosti má být čeleno tomuto nebezpečí, ale nelze si zapírat, že sport sám nepostačuje, aby dostatečně vyplnil uvolněný čas a tvořil protiváhu zlým pudům, žijícím v člověku. Zde však narážíme na základní omyl, že se v osmi- a vícehodinové práci u stroje, ať už na plynoucím pásu anebo jinak, spatřuje výchovný prostředek a činnost, která je s to, aby v člověku podporovala dobré vlohy — labor — a nikoli bohem nechtěné otroctví — servitium —, které dělníka propouští vyčerpána a zmořena tak, že je sotva schopen, aby přijal svůj krušně vydělaný pokrm, natož pak, aby měl smysl pro požitky vyšší, než je snad nejjvyšší alkohol anebo biograf, tedy činnost, která jej naprosto neuspokojuje a uspokojovati nemůže, nýbrž mu naopak musí vnuknouti myšlenky na pomstu proti svému pánovi a touhu po tom, aby toto své postavení za každou cenu zlepšil. Racionalisaci by se mohlo připsati k dobru jenom to, že toto otroctví zkracuje a tím zároveň zmírňuje jeho následky. Mělo by však dojíti asi k takovémuto vývoji: Jako potřebám státního celku nejlépe odpovídá stejnoměrné rozdělení občanstva na průmysl a zemědělství, tak by také průmyslovému dělníku nejlépe vyhovovalo, kdyby se ve svém hojnějším volném čase opět obrátil k půdě, k poctivé práci zemědělské. Tím by nejsnadněji opět dospěl k přírodě a přirozenosti, k prapůvodnímu a nejjednoduššímu zaměstnání lidskému, od něhož ho stroj na část dne beztoho odhaluje. V tomto směru leží řešení, a tak by technika konečně napravila, co zavinila znetvořením člověka. Předpoklad, který by bylo třeba vytvořiti, je ovšem ten, že by každý dělník dostal anebo případně si najal kus pole anebo zahrady u svého domku anebo nepřilíš daleko od něho, kde by pak se svou rodinou si sám vypěstoval část své potravy. Vznikl by tím nový typ měst — město průmyslové a zároveň zahradní. Zároveň se tím však řeší také při zkrácení pracovní době obtížný mzdový problém, neboť dělník si větší část svých životních potřeb sám uhradí mimo továrnu. Ostatně tato kombinace není ničím podstatně novým — vždyť v mnohých průmyslových územích, na př. v ostravsko-karvinském revíru, mají rodiny horníků vlastní domky a zahrádky, v nichž pěstují zeleninu a ovoce. Právě z těchto kruhů se rekrutují nejkřídlejší a nejvytrvalejší živý dělnického obyvatelstva. Nikoli přednáškami, hudebními produkcemi a sportovními divadly, ale činností, která slučuje radost s úmáhou a znova zřizuje poměr nejprostšího i nejvyspělejšího člověka k půdě, k rostlinstvu a zvířectvu, se vychovává bytostný člověk. To odpovídá stejně thesim svatého Tomáše Aquinského jako i naukám nejmoudřejší sociologie, nikoli však tendencím doby, která nyní zaniká. — Tolik o možnostech zaměstnání člověka ve 20—30hodinovém týdnu, čímž

predmät ovšem není vyčerpán. Že by podporování kvalitní práce v mnohých oborech omezilo velkovýrobu a tím ještě jinou cestou čelilo nadprodukcii, patří do jiné kapitoly.

Fr. Pater.

politika

Martin Rázus:

Rozhovor se slovenským autonomistou

II.

3. Jak, podle Vašeho mínění, bylo by nejlépe čeliti stálé, rostoucí kampani pro revizi Trianonského míru?

Revizionizmus, nameraný proti našej republike, stavia na možnosť našej izolácie v zahraničí a na naše nesrovnalosti, najmä na ich následky — na krivdy tu doma. Čeliť izolácii v zahraničí, to je úloha patričného nášho ministerstva, ktoré docieli to najskôr rozšírením a upevnením záujmového súručenstva revizionizmom ohrozených štátov. Je to — mimo štátov Malej dohody — slovanské Poľsko. Slabinou malodohodových štátov a to všetkých troch — je ich vnútorná nekonsolidovanosť. Inými slovami — o koľko by mali vnútornú politiku vyrovnanejšou, o toľko bol by základ pre ich vonkajšiu politiku, tedy i proti revizionizmu, silnejší.

Mne a nám slovenským autonomistom vytyka sa neraz, že náš kritizmus o krivdách na Slovensku a Podkarpatskej Rusi maďarský revizionizmus zneužíva. Tomu — žiaľ — nebolo by predísť, ani keby sme my úplne zanemeli. My sa môžeme v svojom kritizme myliť, ale ani v rečiach, ani v tlači — nemôžeme operovať s ľžou, lebo sa stretne so štátnym zastupiteľstvom a so zákonom na ochranu republiky. I keby sme my mlčali, faktá nemlčia, a Maďari majú štátisíce svojich u nás, z nich sa vždy najdú stovky ľudí, čo ich informujú. Nie sme republikou obohnanou čínskym múrom. Myslím, rozumnejšie by bolo, ba jedine rozumné — robiť doma takú vnútornú politiku, čo by krivdy odstránila. Tým by tieto prestaly byť materiálom pre revizionizmus.

Konkrétnejšie: najistejším materiálom pre maďarský revizionizmus sú chyby nášho režimu a jeho systému, preň hynú hospodársky Slovensko a Podkarpatská Rus. Keď všetko pozakrývame a všetko umlčíme — vyrazí to napokon v takej Verchovine, Polomke atp. Hospodársky a sociálny úpadok Slovenska a Podkarpatskej Rusi, najmä však nepomerný úpadok v novom štátnom rámci — Maďarom stačí ako prvotriedny dôvod v Ženeve za revíziu. Preto som vždy nástojil proti bezúzdnej existencnej borbe, ktorá prirodzene hovie silnejšiemu — na presnej regulácii tohoto boja a na čím skoršom hospodárskom, sociálnom i kultúrnom vyrovnaní Slovenska a Podkarpatskej Rusi s historickými zemami. Tedy nie s citového, alebo nacionálneho záujmového stanoviska, ale keď som dávno vedel, že je to podmienkou konsolidácie, záujmom — prvotriednym záujmom štátu doma i v zahraničí.

Pánu ministrom zahraničia radil som ozaj beznáročne: keď chcete mať snadnejšiu zahraničnú politiku, nástojte tu doma na spravdlivej, záujmy vyrovnávajúcej vnútornej politike. Nástojte proti nemeckej predne na politike československej... Tejto politiky niet ani dnes, myslím — na veľkú radosť všetkých revizionistov. Ak chceme vážne čeliť revizionizmu, musíme za akúkoľvek obeť nastúpiť cestu vyrovnania predne medzi štátotvornými národmi: českým, slovenským a ruským, lebo tieto tento štát nielenže utvorili, ale sú mu i jedinou chrbtovou kosťou.

Potom môžeme sa istejšie vyrovnáť i s Nemci a s Maďarmi. Na Slovensku malo by to za následok vzrast slovenského nacionalizmu, čo by si vybudoval Slovenskú krajinu, spjatú s republikou pevne štátnou jednotou a rodinným citom slovanskej — československej spolupatričnosti. Tento cit bude vždy o toľko silnejší, čím budú spravdlivejšie usporiadané pomery medzi Čechmi a Slovákmi a naopak! Cesta k sblíženiu predpokladá totiž postaviť český a slovenský nacionalizmus miesto proti sebe — paralelne vedľa seba. A dokladám, je to v daných pomeroch i jediný spôsob postaviť na Dunaji baštu pre štátnu myšlienku ČSR. nie umele, ale prirodzene — až do hĺbín duší. Bašta táto bola by dľa mojej skromnej mienky najvýdatnejším priekom proti revízii a to i v Ženeve a kdekoľvek na medzinárodnom fóre. Znie to paradoxne, jednako — myslím — nemýlim sa.

Ako si predstavujem, že nie československý, ale slovenský národ a jeho krajina na Dunaji sú najvhodnejším vetom proti revizionizmu? Celkom proste. Vychodím z toho, že národy v Európe amputovať vždy bude možno, ale zabíjať, to už nie! Keď už mám, musím písať o veci otvorene. Na mierových konferenciách po svetovej vojne pomohla nám myšlienka o jednotnom československom národe. Akby došlo vážne na revíziu, tu nám nepomôže, lebo ak sú Slováci len doplnkom (chvostom) národa, siahajúceho až po Cheb, tento doplnok (chvost) možno amputovať. Keď sú však Slováci osobitný národ, hoci príbuzenstvom s českým národom úzko spiatym, roztrhať Slovensko — to by znamenalo zabiť malý, ale mnohosľubný národ v strednej Európe. Odsúdiť ho na zánik — na smrť! Preto si myslím: kampani pre revíziu Trianonského mieru možno tu doma najistejšie čeliť — uznaním slovenského problému a jeho primeraným vyriešením. Popri zabezpečení v zahraničí — to by bola iste najfrapantnejšia odpoveď revizionistom. Voči zahraničiu treba nám čím najskôr postaviť tu doma jednotnú frontu. Keď má táto účinkovať, nesmie byť nahodilá, ani umelá, veď by to svet zbadal. Musí jej byť reálnym podkladom česko-slovensko-rusínske vyrovnanie a pevná dohoda slovanského štátotvorného elementu v tejto republike.

4. Zdá sa, že máte zcela jiný názor na cestu k probuzení československého uvědomení na Slovensku, než jiní Vaši slovenští kolegové. Nemohli byste nám o tom něco říci?

Československé uvedomenie, myslím, je už pochop složitý. Obsah jeho je povedomie národné, povedomie štátne a povedomie československej spolupatričnosti. Moji slovenskí kolegovia, centralisti (či dnes už regionalisti — to je jedno!) budujú toto uvedomenie od prevratu dogmaticky metódou deduktívnou. Oni opreli sa na dejinný fakt, čím je náš štát, ale hoc pri svojej auktorite iste mohli, nepričinili sa dostatočne vlivať režim a jeho systém — aby oslobodené Slovensko a tým i slovenský národ — odpustíte za výraz — nevystrel na Procrustovu posteľ. Ich praktickým heslom bolo a je i dnes: pomôžeme sebe a pomôžeme národu, čím sa i vyšvihli na slovenskú šľachtu s prvotriednymi zlými a tretotriednymi dobrými vlastnosťami podobnej kasty. Svoj vliv udržiavala a udržiava si služebníckosťou nahor, deľbou moci a životných výhod medzi voličstvom nadol. Táto nová slovenská šľachta má dosiaľ za sebou českú verejnú mienku, ona sa stavia na Slovensku za reprezentantku štátotvornosti a československej jednoty. Spytujem sa: môže pod tlakom tejto šľachty, jej materiálnych hesiel, zaväzujúcich vždy len časť vyvolených — môže takto vyrásť aké ideové uvedomenie? Získavať slovenské občianstvo materielne — na to bola maďarská šľachta o veľa-veľa zručnejšia a nepodarilo sa jej vytvoriť slovenskomaďarské uvedomenie. Slovenskej poprevratovej centra-

listickej šľachte nepodarilo sa a nemohlo podariť duševne, tedy ideove budovať ani v dobe hojnosti. Dnes nepodariť sa jej to už ani tak, lebo niet čo deliť a sľubovať možno širokým masám len do istého času. Výhody vyvolených netiahu, budia závisť a znetvorujú každú ideu pred verejnosťou, za ňu sa tamti — ako reprezentanti stavajú. Stavovská centralistická politika rozatomizovala slovenský organizmus, stavajúc na materiálny hlad — uviedla ho duševne do rozkladu — a tým poprevratovú nadšenú ideovosť v znamení toho československého uvedomenia temer zničila. To je i prirodzené: dom sa nestavia od vrchu a ak sa už stavia pre nejakú kuriozitu — musí sa stavať veľmi svedomite, aby sa materiál nenašiel na hľbe.

Uvedenie slovenskej inteligencie, v stáreži rozdelenej, v mladej generácii — až na výnimky — sjednotenej, je českej verejnosti iste známe. Celú inteligenciu spája bez ohľadu na smery a strany — pevné povedomie štátne. Vyzdvihujem: autonomistický element je aspoň len tak štátotvorný, ako centralistický. Ak sa v čom rozchodíme — nie je, či udržať tento štát, ale ako ho istejšie udržať, keď je spravodlivosť pravým základom štátu? Autonomistická slovenská inteligencia opiera sa ideove i prakticky na slovenský nacionalizmus, čo je vlastne kladná složka pre povedomie československej štátnej jednoty. V širokých vrstvách pospolitosti je už toto povedomie silno zatažené nešťastnými hospodárskymi pomermi, úpadkom životnej úrovne na celých krajoch nižšie minima a priveľkým prílivom zamoravského elementu, došlého sem čiastočne z nezbytnej potreby, čiastočne z politických záujmov centralistických strán, čo si tu exponovali a na štátny účet neraz až po sluhov v úradoch zaopatřili svojich stranníkov.

Ako to vplýva na ľud, ľahko si je predstaviť. Komunizmus, kde nenarazí na odpor slovenského nacionalizmu, alebo cirkve katolíckej, či evanjelickej, má ľahkú prácu. Ako sa zmenil pochop o pánovi u pospolitosti — dovolím si ilustrovať týmto skutočným prípadom: Idú turisti s vrchu Ďumbiera dedinou v nedeľu. Ľudia postávajú na ulici a zazrúc turistov — hovoria si: „Ale je len dobre týmto Čechom!“ Poznámam — medzi turistami nebolo jedného Čecha, to boli naši slovenskí študenti! Iný prípad: Vyjde si spoločnosť na raky. Istý pán vezme si sieťku a kráča vedľa potoka po lúke. Zazrie ho sedlička, spustí naňho hneď: „Ach, bodaj ťa... čože mi ten Čech tú trávu šmatle?“ A nebol to nijaký Čech, bol to dobrý Slováčok zo starej slovenskej rodiny! Načo to spomínam? Na to, aby som posvietil do duše slovenského ľudu, ktorý kedysi myslel — pán musí byť Maďarom a dnes myslí — musí byť Čechom. To nie je výsledok štvania, ako by sa ľahko myslelo, to je výsledok ľudovej logiky v daných a dokladných — veľmi zmätených pomeroch. Že je tá logika dôvodove neúplná — nemení na veci. Ta to dovedol nepriľahavý systém, priviedli myslitelia i politikovia, čo sú zaň zodpovední. To sú i pri všetkých slávnostiach a školských oslavách iba trosky povedomia a nie československé uvedomenie, čo slovenská šľachta mala za úlohu v širokých vrstvách ľudu vybudovať. Ľud odvádzaný stavovskou politikou od ideovosti, sklamaný v svojom očakávaní do vysokej miery — zmýšľa najčastejšie podľa svojej materialistickej výchovy: ty máš za čo čechoslováčiť, ja nemám! A je to tak: keby naši centralistickí Slováci, politikovia, boli hmotne pomohli slovenskému ľudu, ako pomohli prevažne sebe — bol by i ten ľud smýšľal ako oni. Takto však...?

Ako z týchto trosiek vybudovať československé uvedomenie, v ňom by naši pevnú oporu — celok slovenského živlu, československé spoluzitie i tento štát? Deduktívna metóda a dogmatizmus o československej jednote — nedokázaly sa. Zbýva metóda induktívna, podmienená prácou na reálnych

základoch zdola nahor. Kladným materiálom je na slovenskej strane slovenský — na českej strane český nacionalizmus, ktoré nepostavíme proti sebe, ale paralelne vedľa seba. Takto rozviadžu sa prirodzeným postupom tvorivé sily najmä v slovenskom národe, ktorý bol prv zasiahnutý stavovským materializmom, než sa nacionálne vyzil a utvrdil súdržné sily celého svojho organizmu. Chcieť leto pred jarou, pravda, je čertovská logika! Len zo slovenského jara vzide pravé leto nielen slovensko-národného, ale i pravého československého uvedomenia, čo bude oporou do ďalekej budúcnosti pre Čechov i Slovákov v ich zaistenom, spoločnom štáte. Internacionála ani zelená, ani červená nevykoná túto úlohu nikdy, lebo má iné starosti — hmotné a triedne, ktoré môžu byť i humanne, i rozumné, ale spájaním i národne heterogénneho elementu a zatískaním nacionalizmu do úzadia oberajú štát o najsilnejšiu oporu, lepšie o sily, ktorým ďakuje svoj život. Československé povedomie nemožno stavať na fiktívach, len na reálnych hodnotách, čo v dušiach sú. Takouto reálnou hodnotou je slovenský nacionalizmus. Zabiť ho, to je — zraziť cestu k československému uvedomeniu. Skúsenosť učí: Slováčok bez slovenského nacionalizmu keď sa rozbehne, najčastejšie nezastane pri nijakom československom nacionalizme, alebo uvedomení, ale zajde až po svetoobčianstvo, s jeho Mont-Everestu hľadá skepticky nielen na Kriváň, ale i na Říp! Tak je to, myslím, i s dušou nás. Preto radím čo najúprimnejšie: keď nám ide o ČSR, a československé bratské spoluzitie — nestavať na mocenskej politike, ani na fiktívach, ale na reálnych hodnotách, z nich je na slovenskej strane slovenský nacionalizmus jednou z najvzácnejších! Ľudia sú totiž divní — zavrhujú často, čo by mohli výborne využiť a len keď je zle — zbadajú, aká to bola chyba!

Týmto som sa vyspovedal. Ďakujem Vám, pán redaktor, za danú príležitosť. Českú verejnosť zas prosím, uvážiť to, čo som vyložil — bez citlivuškárstva. I touto svojou spovedou mám pevný cieľ: to je československé vyrovnanie a to v najkratšom čase v záujme našej republiky. Uznať, čo bolo a je nesprávne, započiat smer správny — je vlastnosťou veľkých duchov. Máme tak málo priateľov v zahraničí, nezbyva nám, len vytvoriť prostredie, aby sme sa Česi a Slováci v dorozumení mohli pevne opierať na seba. A to prostredie najistejšie vytvorí sa tak, keď medzi český a slovenský národ nebude sa stavať istá a to záujmové silno založená kasta ľudí, Slovákov, so svojimi chudokrvnými teoriami, i žiarlivosťou — ale keď si český a slovenský národ — už či prispôbením týchto, či ponad ich hlavy — podá ruky k dorozumeniu i práci za lepšiu budúcnosť v našom spoločnom štáte, na jeho obranu a upevnenie!!

národní hospodář

František Munk :

Poslední mrakodrapy

New York, v únoru 1933.

Nad New Yorkem straší. Když přestane vát ledový blizzard od kanadských plání a sněhové mraky odletí přes Atlantik, v těch jasných, dvacetistupňových nocích vystoupí nad městem temné stíny. Pyramidy, jehly a obelisky vykrajují černé zátky do mrazivé záře hvězd. Dole teče oslňující řeka Broadwaye. Proudů podzemních, vyvýšených a uličních drah, auta v osmistupech vylévají z dolního Manhattanu své každodenní milio-

ny. Město stínů mlčí nad nejživějším místem zeměkoule: nepronajatá poschodí mrakodrapů.

Dvacáté, třicáté, padesáté, sté poschodí, mrtvé až na expresní výtahy, letící neslyšně k vyhlídkovým terasám na vrcholu, jedinému pramenu příjmů, který nezklamal. Empire State, 60 Wall, Chrysler a jak se jmenují všechny ty desítky mrakodrapů postavené za poválečného boomeru, jsou dnes neméně hlubokými hroby investovaných miliard. Menší se už dávno položily, finančně říkajíc, ostatní se houpají, až z toho jde hlava kolem.

Největší z věží (Američané už nemluví o mrakodrapech) byly postaveny právě včas, aby zastihly depresi. Empire State, krásný a zářící ve své ocelové štíhlosti, byl dokončen v květnu 1931. Nikdo neví, z kolika procent je pronajat, ale málokdo se odváží nad jednu třetinu. Nepomáhá propagace, ani slevy. Polovina kancelářské plochy v New Yorku je zbytečná. Když už krise byla na vrcholu, přibýly ještě tři nové věže šedesátipatrového Rockefellerova města, původně plánovaného jako sídlo Metropolitní opery, která se postupně seschla na obrovský music hall a biograf.

Zakleté zámky nezdařené spekulace zvedají se nad Manhattanem jako přízraky. Čím vyšší mrakodrap, tím jistěji drtí, co ještě zbylo v okolí ze starých nájmu, tím hůř tlačí činže, tím hrozivěji dopadá jeho stín na úzký jazyk země mezi Hudsonem a East River. Mrakodrapy jsou postaveny na pilotech, zaražených do skal hluboko pod mořem, a na úvěr. Piloty drží, budou snad držet celá staletí. Za to úvěr praská, a není skoro dne, kdy by se někdo nesel.

Co vyhánělo mrakodrapy do výše, byla ovšem cena pozemků. Trh realit na Manhattanu byl krásným příkladem monopolní nabídky a zdánlivě neomezené poptávky. V roce 1929 předběhly snad stonásobně křivku skutečné poptávky, letěly vzhůru jako ohňostroj. Zhaslé prskavky dopadají teď na zem. Když dnešní krise byla pouhým údobím konjunkturálního cyklu, nebylo by to tak zlé. Starostlivá matička, Reconstruction Finance Corporation ve Washingtoně, a sklepení newyorských bank podepřely by mrakodrap dluhů, až by nejvyšší jeho poschodí byla opatrně snesena. Krise není však jen tam nahoře. Rezáví základy.

Cena pozemků v amerických městech byla vyháněna rychlým růstem obyvatelstva. Zatím co jeho počet v městech jako je Nový York vzrůstal aritmetickou řadou, stoupaly ceny parcel geometricky. Kolem Sochy svobody defilovaly miliony zámožné imigrace. Každá vlna nechala v New Yorku své nejpodnikavější a nejméně podnikavé elementy. Rychle rostoucí export budoval zde své výpadní posice. Nové centrum světové finance soustřeďovalo kolem sebe desetitisíce trabantů. „Hranicí je jen nebe“, bylo heslem doby.

Zatím se mnoho změnilo. Není to jen hospodářská tíseň, která se konečně dřív nebo později zmírní, nýbrž hluboké přeměny v podhoubí společenského života. Nepíše se o nich na prvých stránkách novin, ale jejich působení je tím závažnější a trvalejší. Americké obyvatelstvo náhle ztuhlo! Ze stadia dynamického přešlo rázem do stadia statického. Dvojí vlivy se spojily, zrychlující a posilující tento vývoj: zastavení přistěhovalectví a pokles porodů.

Po prvé v historii Spojených států opouští víc osob území Unie než se do ní stěhuje. Vlna imigrace se za-

stavila, pomalu se obrací. Dosud přicházeli přistěhovalci nejvíc ze států s vysokou porodností; do nedávna to byla hlavně jižní a východní Evropa. Tento znak zůstal ještě v druhé generaci, byť i slabší. V třetí generaci definitivně doznívá. Vnuk je už plnokrevným Američanem. Tak rozmnožovala emigrace americké obyvatelstvo nejen přímo svým počtem, nýbrž i nepřímo svou přirozenou plodností, tím nápadnějším, že přistěhovalci se stěhovali obyčejně v době k reprodukci nejvhodnější. Relativní i absolutní úbytek původního amerického kmene znepokojoval už dávno zdejší sociology. K tomu přistoupila základní změna v mravních standardech: automobil a radio zvítězil nad církvemi. Vlna, která porazila prohibici, smetla i jiné zbytky puritánství, ať už pravého nebo zfalšovaného. Zákony, které zakazovaly poučování o kontrole porodu, jsou dnes pouhým kusem papíru stejně jako 18. dodatek k ústavě Spojených států. Mary Stopes stala se jednou z nejčtenějších autorek. Četná města zřídila „birth control clinics“, zavedla dokonce povinnou návštěvu pro ženy, jichž rodiny jsou odkázány na veřejnou péči.

Vývoj, který jinde potřeboval celá desetiletí, přišel v Americe radikálně a naráz. Statistické počítají, že počet obyvatelstva dosáhne svého maxima někde mezi 145 a 190 miliony. Dosavadní křivka ukazovala mnohem výš. A na této křivce, mnohonásobně příkřejší, byly založeny ceny pozemků.

Nezměnil se pouze růst a budoucí počet obyvatelstva, nýbrž také jeho rozdělení. Příliv do měst se zastavil, místy se dokonce obrátil. Statisíce nezaměstnaných a polozaměstnaných odešly z měst: k příbuzným, do zemědělství, do hor západu. Tisíce nových farmářů obdělává půdu Nové Anglie, opuštěnou před sto lety. Desítky tisíců opakují historii pionýrů v Missouri, Louisianě a Arizoně. Další najdou půdu v zavodněných územích po dokončení Hooverovy přehrady na Coloradu a četných jiných projektů v suchém území západu. Vláda podporuje nyní oficiálně emigraci do zlatonosných států, učí rýžování zlata, dává nutnou výzbroj. Příští léto najde umístění v Koloradu, Kalifornii, v Nevadě přes 150.000 rýžovačů zlata.

Presidentův výbor pro výzkum sociálních tendencí ve své zprávě, právě vydané, ukazuje, že automobil způsobil právě opačný vývoj než železnice. Dráha soustředila obyvatelstvo do měst. Automobil je rozvádí do nového útvaru, který komitét nazývá „metropolitan community“, ne už velkoměsta, ale soustavy menších skupin kolem společného střediska. Velkoměsta přerostla své optimum. Typické „downtown“, centrum maloobchodu, peněžnictví a veřejného života se svými mrakodrapy je tak zacpáno automobilovým provozem, že je v určitých hodinách skoro nepřístupno nebo je v něm aspoň zakázáno parkování. Kam Američan nemůže s autem nebo kde ho čeká „ticket“ za parkování, tam ho nikdo nedostane. Proto už před několika léty největší zasilatelské závody, Sears Roebuck a Montgomery Ward začaly své detailní obchodní domy stavět v předměstích, kde je dostatek parkovací plochy. Ostatní department stores je následují se svými filiálkami. Nižší činže zrychlily ještě útek do předměstí. Obchod jde znovu za zákazníkem. Proto je tolik prázdných krámů ve všech „downtown areas“ a proto i pokles nájmu, cen nemovitostí a pozemků. Kde nejde likvidace po dobrém, tam jde násilím. V některých oborech je přes polovinu řetězcových krá-

mů v konkursu nebo ve vyrovnání, mezi nimi i některé z nejznámějších chain stores, jako United Cigar, Schulte, McCrory, Grand a jiné. Všechny tyto konkursy jsou uměle organisovány, aby se docílilo zrušení drahých nájmů z doby vysokých cen. Společnosti obchodují dále pod nepatrně změněným jménem.

Jak daleko decentralisace půjde, je ovšem otázka. Ford se zasazuje a nikoliv bez úspěchu, o takřka úplnou ruralisaci průmyslu, kombinací práce průmyslové a zemědělské. Hodlá zrušit i svou nejmodernější továrnu v River Rouge a nahradit ji malými výrobny v zemědělském okolí, které by byly ústředně koordinovány a vedeny podle jednotného plánu. Pod tlakem krise se myšlenka průmyslové decentralisace kupodivu rychle zživá.

Prázdné mrakodrapy vrhají zatím svou geometrii na newyorské nebe. Zájemci nejsou v dohledu ani z nejvyšší věže. Udržování, úroky, reklamní náklady rostou. Polovina Manhattanu je na prodej. Obytné mrakodrapy prodávají se za babku v exekuci. Obyvatelstvo se stěhuje dál do předměstí. Za těchto okolností je mnoho důvodů pro domněnku, že Empire State zůstane už asi nejvyšším pomníkem kapitalistické éry. Hospodářské předpoklady pro stavbu obchodních věží zmizely — snad navždycky. Civilisace, která z kursových listů postavila nejvyšší pyramidu dluhů a stavební ocele, je dalekou, neuvěřitelnou minulostí.

Největší stroj moderní doby, americké hospodářství, se znovu rozběhne. Snad nedojde k tomu, co navrhl Will Rogers, aby vrátili Manhattan Indiánům. Co se však stane s černými věžemi posledních mrakodrapů — na to zde nedovede nikdo dát odpověď.

literatura a umění

Karel Čapek:

Past kritiků a její důsledky

Nejprve — aby nic nepřišlo na zmar — hrstka citátů: „Pustá ubohost Čapkova názoru.., prostě fixlování.., zlobná vášeň, jež vede K. Čapka.., diletantský názor.., literaturou zbohatlý Čapek.., nemožné kalení vod..“ (Fr. Götz). „Čapkovy pojmy a názory o kritice jsou tak primitivní.., je prostě absurdní.., je komické.., volá do nebe.., Čapek se tváří udiveně.., pomíjí smysl a podstatu kritického referátu větami libovolně vytrženými z celkové souvislosti a násilně spojovanými.., libovolná kombinace polemiky vydrážděné Čapkovy fantasie.., tuto větu prohlašuji za nactiutrháčnou.“ (A. M. Piša). „Pomluvil a zdiskreditoval odpůrce.., aby to bylo ještě bezpečnější, zmatou se základní pojmy o kritice.., K. Č. přiznává kritice jen jakousi lokajskou pořadnost.., leze nám už z krku ten mentorský humanismus, jehož rubem je nedůtklivá ješitnost, leze nám z krku ta mravní a kulturní diktatura, jež povýšeně a „fouňovský“ soudí kde jakou hodnotu, jako by měla patent na pravdu a počestnost.“ (Mir. Rutte.) „Sáhlo se nebojácně na bolavý zoubek Karla Čapka.., žádná obhajoba tu nepomůže.., modla se povážlivě naklání.“ (Lid. listy). „Povídají Čapci: kritika je na psí. To proto, že mají asi prázdné obě kapsy.“ (Več. Práva lidu).

S díky přijal a puntík. Svým článkem o Pasti jsem poskytl kritikům příležitost, aby mne spořádali podle

chuti; doufám, že řekli na plno vše, co měli na srdci, a mohu tedy pokračovat. Ano, udělal jsem útok na kritiku; chcete-li, byl to útok hrubý, paušální, provokativní, osobní — račte si posloužit. Mám totiž svou zkušenost, že u nás se nedařívá vyviklat lidi po dobrém z jejich pojmového a názorového pohodlíčka. Před rokem byl učiněn pokus, vyvolat serií článků diskusi o některých pojmech, se kterými se v našem veřejném i kulturním životě hantýruje nečistě nebo mlhavě. Nebylo diskuse. Zkuste, dejme tomu, vykládat urbi et urbi něco obecného o politických nemravech; nikdo ani nezamžourá. Musíte napsat, že se řečených nemravů dopouští ta a ta partaj; teprve pak se dočkáte jakéhosi živého zájmu a odpovědi, byť to bylo tyčkou od plotu. Chcete-li, aby se mluvilo o věci, musíte z ní udělat něčí věc osobní. I to je symptom duchovní lethargie, ve které žijeme.

A teď tedy mohu připomenout, proč jsem svůj minulý článek nazval Pastí kritiků. Nikoho nenapadlo, že rozvíjím-li celou tasemnici hladce kontradičních citátů, musím patrně (s tak zvanou logickou nutností) téměř polovinu z nich považovat za správnou nebo za správnější, než je polovina druhá. Má hromadná citace šla s plným vědomím proti srsti všem; chtěl jsem jí vyvolat určité odpovědi, a těch se mi zhruba dostalo. Podívejte se teď znovu na ty citáty; jsou mezi nimi docela cenné kritické poznatky: na příklad to, co píše vd. (Č. Slovo) o Šrámkově erotice, je objev téměř definitivní; velmi pěkně je, co píše Karel Sezima o formální experimentaci, ne špatně vystihuje Miroslav Rutte psychologický typ Šrámkův, dobré poznámky najdete i u vz. (Zvon) a dokonce u Ant. Veselého. Teď to mohu říci, protože si tím už nikoho nezavazuji k blahovůli.

(Nabízím komukoli k volnému použití hrst verbální munice: Karel Čapek se vykrukuje.., cítí se v úzkých.., chce nám namluvit.., rozpačitě se vymlouvá a tak dále. Račte si posloužit. Shledávám s mírným podivem, že manýry literárních polemik z let před válkou nevymřely s tak zvanými novými generacemi: pořád to verbální šermířství, stále to oblíbené britké ripostování — Že se vám chce! že vás ještě neomrzela ta provinciální elegance, to břínkající lajtnanství na písemnickém korsu! Jen si připomeňme to načepýřené literátské kohoutění někdejších let; nic, nic, nic po něm nezbylo než hromádka uražených ješitností a potišťený papír. Jde-li nám o věc, pak je škoda času na tyhle polemické exhibice.)

Jel-li jsem všem proti srsti, nedělal jsem to jen tak žertem; šlo o to, aby se z více stran reagovalo, aby se konečně jednou diskutovalo o metodách a pojmech literární kritiky — a s ní o některých věcech důležitějších.

Napadl jsem kritiky tím, že jsem ukázal, jak si ve svých rozborech a nálezech skoro slovo za slovem nesmyslně odporují; položil jsem dvě these: Buď je kritika věcí jen a jen subjektivní, v kterémžto případě nemá valné ceny. Nebo je úsilím o poznání, o objektivní analýsu, o platné znalectví, ale pak nesmí tonout v takové nejistotě a libovůli. Promiňte, že se budu zabývat jen tím, co se týká věci.

Pro nedostatek místa se k věci nemluví.

Bohužel páni, kteří se chopili slova jménem kritiky, měli k dispozici jen pár dlouhých sloupců novin; to jim stačilo tak tak k tomu, aby mne polemicky sepsuli; na věc, o niž je spor, jim místa nezbylo. „Není tu místa k tomu,“ praví A. M. Piša, „abychom se obírali teorií hodnocení a filosofií kritiky.“ To je škoda; na té teorii totiž velmi záleží. „Není s dostatek místa,“ pod-

týká Miroslav Rutte mezi dvěma sty řádkami osobní polemiky, „abychom mohli širše rozvésti úvahu o subjektivních a objektivních prvcích v kritice.“ Věčná škoda; jde totiž právě o to, udělat jakýsi pořádek mezi subjektivními a objektivními prvky v kritice; je toho náležitě třeba, má-li kritika vypadat poněkud jinak než dosud. Co dělat, musím jenom sbírat drobtý, které byly o věci utroušeny.

Kritika odjakživa.

„Není tu místa,“ praví A. M. Píša, „abychom uváděli doklady z dějin písemnictví, jak o největších zjevech světového písemnictví soudili a soudí kritikové zcela protichůdně...“ „Připomínáme,“ dokládá Mir. Rutte, „že důkaz, jaký vede Čapek proti české kritice, bylo by lze vésti se stejným i větším úspěchem proti kterékoliv kritice kterékoliv doby. Ať si Čapek vypíše názory, jež byly napsány na př. o Zolovi a Goethovi, nebo ať si srovná soudy, jež napsal o díle Wagnerově Chamberlain, Nietzsche, Müller a Hanslick...“

Já vím; ale promiňte, to není argument. Odjakživa a všude na světě umírali operovaní lidé na sepsi, což nevadilo Listerovi usoudit, že to je zbytečné a že je to chyba doktorů. Zdá se, že kritika, která se odvolává na omezenosti a chyby kritiků minulých, se z nich ničemu nechce naučit a nehodlá se napravit. Byli ovšem kritikové, kteří honili Smetanu nebo Alše; ale máme za to, že jim to neslouží k posmrtné cti. Ruku na srdce, dre Rutte: bylo by vám opravdu lhostejné, kdyby budoucí kritika měla shledat, že jste o svých současnicích soudil křivě? Myslím, že ne; myslím, že pro kritika je věcí cti, aby správně viděl a tušil. Můžete uvést notorický doklad: Goethe soudil příkře o Kleistovi. Ano, ale otázka je, soudil-li Goethe Kleista dobře nebo špatně; doufám, že bychom si vážili Goetha ještě víc, kdyby byl dovedl být práv mladému básníkovi. Dějiny kritických úsudků nedokazují jenom, že se kritikové ve svých názorech rozcházelí, nýbrž také a zejména, že se pletli, že nedovedli pořádně vidět, že měli své předsudky, své idiosynkrasie, své osobní malichernosti, svou zkostratělost; že bývali nepozorní, doktrinální, stráničtí nebo natvrdlí. Vedle toho zbývá ještě dost, kde se jejich úsudky rozcházelí z hlubších důvodů a kdy spor jejich názorů je něčím jiným než blamáží kritického souzení. O tom si povíme dál.

Názor zcela naivní.

Dále cituje A. M. Píša Arne Nováka: „Jen názor zcela naivní... vytýká kritikům, že se v soudech svých tak podstatně druh od druhu odlišují...; hájiti toho stanoviska může pouze ten, kdo zapomíná, že ve vědách duchovních, nepřipouštějících ani experimentu, ani exaktního důkazu, závisí každý soud na osobnosti svého původce a že osobnosti vždy jsou různorodé.“ — Nu, nu, to jistě není tak míněno. Doufejme, že v prvé řadě závisí každý soud na souzeném díle, a to není žádná neurčitá a proměnlivá mlhovina. Umělecké dílo je něco nepochybně skutečného; je to uzavřená realita se svými zákony, svým jedinečným řádem, svým nezfalšovatelným obsahem. A tato skutečnost se nemění tím, má-li ji takhle posuzující osobnost ráda, zatím co druhá ji má jaksi nerada; nemění se ani tím, že si na ní tenhle kritik, takhle doba všimne jedné stránky a druhý kritik nebo jiná doba stránky jiné. Dovoluji si hájit realitu uměleckého díla; domnívám se, že úkolem kritika je zabývat se touto duchovní skutečností — a nestarat se tak tuze o svou osobnost. Nebojte se, ona se při tom neztratí.

„Je prostě absurdní,“ soudí A. M. Píša, „srovnávat kritické hodnocení s lékařskou diagnosou, která připouští exaktní důkaz.“ Ano, pane, ale obyčejně až při pitvě; nechte raději medicíny. A nechme už jednou toho záměrného směšování kritického poznatku a hodnocení. Doufám aspoň, že žádný kritik nepovažuje za dostatečné poslání, aby vykládal čtenářům, že se mu něco líbí nebo nelíbí. Ať to řekne, proč ne; má na to stejné právo jako abonentka v divadle nebo člověk, který si koupí lístek na výstavu. Ale to přece není kritika. Kritika zjišťuje, co v díle je, jaká duchovní látka, jaká tvarová koncepce; soudí výraz, styl, psychologii, vnitřní smysl a formální řád. To vše připouští exaktní důkaz, neboť je to trvale a objektivně obsaženo v díle. Nemůžete-li „exaktně dokazovat“ žádný z kritických poznatků, pak by bylo lépe kritiky vůbec nechat; bylo by to zaměstnání nedůstojné muže. Loyálně uznávám, že metoda naší běžné kritiky exaktních důkazů většinou opravdu nepřipouští.

Rád bych upozornil pány, že by v této věci nemuseli se mnou mluvit jako s „provincním diletantem v Kocourkově“ (Götz) ani jen tak odbýt mé námitky jako „názory hodné okresního básníka“ (Píša). Tyhle otázky byly a jsou náhodou můj v ě d n í obor a nezabývám se jimi ode dneška. Snad někde v universitní knihovně tlí má doktorská these z roku 1915 o metodě estetiky a o theoretických předpokladech estetiky objektivní; tehdy ji nebožtík Čáda považoval za přípravu k habilitaci. To jen tak mimochodem; můžete mne vyvracet, pánové, ale není třeba mne odbývat tak povýšeně.

Volá do nebe.

„Volá do nebe (míní A. M. Píša), když K. Č. se tváří udiveně a pohoršeně nad rozdíly, jež v soudu o téže knize nachází mezi Götzem a Sezimou, Fraenklem a Knapem, Ruttem a Václavkem — tedy mezi kritiky, kteří jsou navzájem protichůdci ve svém vnitřním ustrojení i světovém názoru, v kritické metodě i v soustavě měřítek.“ — A to pan Píša ještě nejmenoval všechny kritiky, mezi kterými jsem si dovilil poukázat na jisté rozpory. Asi všichni jsou samí ideoví protichůdci, mohutně vybavení různými vnitřními ustrojeními, světovými názory a kritickými metodami. Ale ježto snad také každý autor má svůj světový názor a své vnitřní ustrojení, rád bych potom věděl, jak je možno si vzájemně rozumět. Rád bych věděl, může-li potom kritik tak výrazného vnitřního ustrojení nějak nestranně posuzovat autora, jenž je vnitřně ustrojen poněkud jinak. Nepochybně i pan Pachmajer mluví o kulturních věcech podle svého vnitřního ustrojení a světového názoru; svěťte kritickou rubriku třeba pražskému pohodnému, a bude činit totéž. Pozor, páni; snad se budeme přece jenom ptát, zda to vnitřní ustrojení a světový názor jsou vhodné pro posuzování uměleckého díla. Snad se shodneme, že vnitřní ustrojení a světový názor řekněme Brandesův byl lepším nástrojem k studiu literatury než světový názor a vnitřní ustrojení libovolného pana Natansena, obchodníka s obilím. Že jeho soudy byly platnější, že jeho poznání bylo hlubší a věcně fundovanější. Neohánějme se jen tak vnitřními ustrojeními a světovými názory; ptejme se raději, jaké vnitřní ustrojení dává jednomu estetickému soudu vyšší a obecnější platnost než druhému. Patrně je to takové vnitřní ustrojení, které činí člověka vnímavějším, esteticky pružnějším, pozornějším, bohatším, přesnějším a znalejším, zkrátka nadaným lepší schopností orientovat se v objektivní a živoucí realitě uměleckého díla.

Několik faktických poznámek

Dále, nejde o to, že si kritikové odporují; jde o to, v čem. Přečtete si, prosím, ještě jednou článek o Pasti: ani na jednom místě nevytýkám kritikům jako pohoršující rozpor, že se jednomu líbil Šrámkův román víc a druhému méně, málo nebo pranic. To je věc gusta. Ale vážně mne pohoršuje, prohlašuje-li jeden kritik o téže figurě, že je „barvotiskově plošná“, a druhý, že je „znamenitě modelovaná“. Je-li tohle věc různého světového názoru, pak sbohem.

Jednomu se kterási epizoda „svým nechutně bodrým humorem ocitá na úrovni kalendáře“, kdežto druhému je „kapitolou umění kouzelně soustředěného a uzrálého“. Rádi bychom věděli, jaká protichůdnost světových názorů vede pány Píšu a Fraenkla k rozporu tak zajímavému. A tak dále. Tedy tohle nejde, a neračte maskovat světovými názory a soustavami měřítek tuto povážlivou kritickou anarchii a libovůli, která se stává blamáží kritiky. Možno být radikálně různého světového názoru třeba o bosáckém realismu, ale nebude se říkat, že Maxim Gorkij neumí psát, nebo že není k rozeznání od paní Flygaré Carlénové. Tohle už nejsou věci gusta, ale pravdy, správného postřehu a čehosi, čemu se říká kritická objektivita.

Musím maličko odbočit. Dva z polemizujících pánů poukazují na to, že neméně rozpor byl nedávno v L. N. mezi Tetaurovým referátem o knize Muntheově a mou poznámkou k němu. Byl. Ale nebyl to rozpor v rozpoznání estetickém, nýbrž etikém; týkal se lékařské morálky a lékařské osobnosti, tedy věcí, ve kterých jsem, jak snad račte vědět, byl doma od dětství. Je mi dosti učiněním, že thema, které jsem nadhodil, je sporné i pro lékaře. Pro příště bych doporučil lépe číst.

Různé světové názory, různá vnitřní ustrojení, různá kritéria a metody, ano. Konceduju. Ale kalvíni, kteří rozbíjeli v kostelích sochy a pálili obrazy, jednali také podle svého světového názoru a vnitřního ustrojení; přes to (doutám aspoň) nebude jejich metoda uznána za oprávněnou kritiku. Atheista, který by se pochechtával před zbožnými obrazy Giottovými, dává také najevo svůj světový názor a vnitřní ustrojení; přes to byste asi řekli, že je to idiot. Pro náš světový názor je výtvárný impresionismus, jak se říká, překonán; ale to nám nedává práva povykovat, že dejme tomu Antonín Slavíček byl kyčař, nebo že Eduard Manet je hluboko pod úrovní řekněme Ady Hoffmeistera. Kdyby mé vnitřní ustrojení bylo sebevíc otevřeno Vítězslavu Nezvalovi, nemohu a nesmím jen proto dojít ke kritickému verdiktu, že Karel Toman je svrabař. To snad je sám předpoklad kritiky. Světové názory, proč ne; ale pro ducha kritického napřed je umělecké vědomí a svědomí, napřed je dílo, napřed je čistá a nezklatelná skutečnost umění. Místo toho se piplat a vypínat se svým vnitřním ustrojením a jinými osobními zajímavostmi, to je, promiňte, trochu malé.

(Pokračování.)

Prohlášení.

Na můj dotaz z 9. čísla „Přítomnosti“ odpovídá v Národním osvobození 2. III. t. m. p. František Goetz, že se nekonala rozmluva, v níž interpeloval kritika za pochvalný projev o Komorním divadle atd. Vybízí mne, abych jmenoval svědka té rozmluvy, poněvadž by mne musil požádat o důkazy při soudním líčení.

Přeji si upřímně, aby svou vyhrůžku provedl, a žádá mne o obžalobu před řádným soudem. Jen instituce, disponující trestními sankcemi, může po mém soudu provést tento spor s dokonalou, usvědčující průkazností.

Josef Kodíček.

1. a) Napsali jsme o p. K. Engelmüllerovi, že chce-li raniti někoho ve správě divadla, klidně označí dánského klasika Oehlenschlaegera za Němce“. Pan Engelmüller v polemice ze 4. III. tvrdí, že jsme si to „vymyslili“ a cituje, že jen napsal: „Vedle Rob. Waltera a H. Müllera dochází též k německo-dánské kouzelné pohádce, zdlouhavé a nudné, kterou významný dánský básník Adam B. Oehlenschläger napsal...“ a domnívá se, p. Engelmüller totiž, že naše tvrzení vyvrátil.

Jak vidno z vlastního jeho citátu, řadí s hrotem výtky skutečně Oehlenschlaegera k německým spisovatelům Walterovi a Müllerovi, nazývá jeho pohádku úmyslně německo-dánskou, ačkoliv ovšem nemůže zapřít, že jde o básníka dánského. Účelem jeho stylisace je jen sugerovat (zhola nesprávně a číselnou statistikou vyvratitelně), že správa divadla pěstuje přílišně německý repertoar. Co má jenom Oehlenschlaeger společného s Walterem a Müllerem? Je to stejné, jako by někdo označil Šafaříka za spisovatele německo-českého — učinil by to, kdyby měl snahu věcně, neosobní kritiky?

b) Že prý pan Engelmüller sám — než začal ostré útoky na Hilarovu režisérskou práci — navrhl v anketě p. Hilara za šéfa činohry N. D. To je velká zásluha, zejména proto, že jiného vážného kandidáta nebylo... Že však ráz jeho útoků na Hilarovu skutečnou práci později přímo ohrožoval Hilarovu uměleckou existenci, o tom se již p. Engelmüller nezmiňuje. V r. 1923 se už zase ovšem stal ze Šavla Pavel... ale útočně kritického údobí jeho v době Słowackého Baladyny atd. nemůže tím ovšem být zapomenuto.

2. K projevu p. dra Rutteho z 3. III. v N. L. konstatuji, že Ruttův pokus o výklad Waltrova „nizozemství“ původem — z Hannoveru svou absurdností dokonale potvrzuje, co jsem napsal. Hannover a svérázná oblast lidového písemnictví kolem Hamburku, kdež Walter žije a z níž čerpá řadu námětů, nemají nic společného. Možnost mýlky o souvislosti s Beethovenem jsem sám předem nevyučoval. Tím podivuhodnější je tvrzení páně Píšovo, že prý Rutte usvědčil — mne.

3. Panu dru Píšovi řekl bych ještě to, že nikdo nechce tento boj „uvádět v blízkost“ boje Kierkegaardova a Krausova. Tak velkých příkladů není potřebí. Příklad s Kierkegaardem a Krausem jen vysvětluje metodicky „generalisaci“, na niž bylo tolik útočeno, která však je někdy nutná. Vidí-li tu p. dr. Píša vhodnou příležitost k útoku na A. Fuchse, nebudu se s ním přít; radím mu však před zavřením složité osobnosti k největší psychologické opatrnosti — záleží-li mu ovšem na pravdě.

4. Obsáhlý galimatias diskusního večera, jenž z kritiky kritiků obratem vykouzli — krizi Čapků a úpadek generace, jakož i řada jiných věcí bude ovšem ještě tématem úvah.

K—ček.

Bedřich Bělohlávek:

Oni a on, čili „Případ Ostrčilův“

... ať cokoliv si dělá Herakles,
dál kočka mňouká, svou si vede pes.

Shakespeare.

Z a č á t e k.

Začalo to tentokrát článkem p. Nikolaua v „Nár. politice“ z 19. XI. 1932. Pan Nikolau obrátil v něm svou pozornost na pražské Národní divadlo a sice na jeho operu. A v duchu svého vlasteneckého působení ujal se české hudby, českých hudebních skladatelů, kteří prý jsou dnes odstrkování.

V podstatě bylo by to chvályhodné. Jest totiž skutečně třeba ujmouti se české hudby v dnešním Národním di-

vadle. Jenže zcela jiné hudby a také docela jinak, než to učinil p. Nikolau. Způsob jeho vystoupení — jako tolik jeho vystoupení — nebudi důvěru. Naopak. Neboť jaké české hudby, jakých českých skladatelů ujal se tohle své článku? A konečně i také proč? Aby pomohl české hudbě, českému umění? Aby zjednal nápravu v tom, co jest dnes v Národním divadle opravdu nezdravé? Nebo, aby nedobré poměry jen ještě více zkomplikoval, po případě zhoršil?

Hledejme odpovědi na tyto otázky. Je v nich klíč i k mnohemu z toho, co přišlo dále.

Nuže,

co chce pan Nikolau?

Ideově to sám jaksi dobře neví. Jeho kritická měřítká nejsou právě nejvybranější. Tak jest dle jeho mínění „předním posláním Národního divadla reprezentace české hudby“, ale bezprostředně na to píše: „Je to povinností i tenkrát, kdyby se snad provedlo dílo slabší, neboť i mínění se mění!“ To jest ovšem poněkud nesouvislé, jelikož reprezentace a dílo slabší nejdou dobře dohromady, právě tak, jako hodnota a mínění, zvláště není-li ani řečeno, čím. A přece to není to jediné, co nás zarazí. Vždyť ta nejasnost v měřítku by mohla býti jen nejasností žurnalistického slohu. Ale srovnáme-li s tímto úvodem i závěry článku p. Nikolauova, tu teprve uvidíme, oč mu vlastně jde. Že mu nejde ani tak o opravdovou reprezentaci české opery, ani o její umělecké dobro a rozkvět, jako o to, aby onu „reprezentaci“ vzala na sebe právě a především ona díla slabší. Neboť máme řadu velikých umělců. Těch, kteří po Smetanovi a Fibichovi vedli dále českou operu, až tam, kde dnes jest: na výši, která v současné světové hudbě nemá obdoby. A z těchto umělců, kteří se dnes také na Národním divadle nehrají, nevšimnul si p. Nikolau ani jediného. Staral se jen o ty menší, ba — velmi malé. Tak se dnes téměř nehraje Foerster (mimochodem řečeno: Ostrčilův blízký přítel), jehož „Eva“ byla za Kovařovice repertoírní operou. Vůbec se nehrají Zich (rovněž dávný druh Ostrčilův), Janáček ani — Ostrčil. Nehraje se Otakar Jeremiáš — abychom jmenovali alespoň umělce pro českou moderní operu nejvýznamnější. Ale p. Nikolau si vzpomíná na — Stanislava Sudu, Karla Weise a — Jaromíra Weinbergra (!) který „pohořev na Národním divadle dobyl si svými českými melodiemi (!) — co na tom, jaké mravní i umělecké hodnoty? úspěchu téměř na 100 nejpřednějších scénách světových...“! Neudivuje to trochu? Nikoli, neudivuje. To jsou totiž právě oni, vlastencové z povolání, mezi něž patří i p. Nikolau! Projevují dojemnou starost o duchovní hodnoty národa, avšak projevují ji obyčejně jenom proto, aby jeho skutečné hodnoty nahradili tím, co oni za hodnoty pokládají.

Presvědčíme se o tom lehce. V tomto případě prostým rozbořením p. Nikolauových příkladů a požadavků.

Co jest to na příklad „Hipolyta“ (ne „Hypolita“, jak chybně píše), ona opera Křičková, která byla na jevišti Národního divadla provedena prvně v říjnu 1917, a nyní se musí spokojovati „se zapomenutím v archivu operním“, jak p. Nikolau běduje? Dílo přímo v jistém smyslu historické. Jest to totiž jediné české dílo operní, které provedeno na scéně Národního divadla za války, kdy duchovní úsilí národa bylo tak veliké a vysoko zaměřené, nejen že nemělo (alespoň v úsilí) nějaký vyšší cíl, nýbrž naopak, jakékoli vyšší a duchovnější pojmání života přímo zešměšňovalo. Bylo to dílo, jehož pravým smyslem byla lehkost, ne, povrchnost, nejen v pojmání života, ale i vlastního uměleckého úkolu a práce. Jinými slovy jest to dílo, které jen větší dovedností ve zpracování liší se od — operety, ale které jinak má s ní téměř vše společné, od čistě smyslové zvukové požívatelnosti, až po lacinou a hrubou vypočítavost (kdybychom hledali obdobu v dnešních operách, tedy Weinberger: „Švanda dudák“). Mělo — ovšem — určitý úspěch u obecnstva, ale i tento

úspěch byl v jistém smyslu historický. Ukázal po prvé změněnou tvář obecnstva Národního divadla, v němž vlivem nových poměrů majetkových počaly nabývatí převahy živly zcela jiné než dotud. Živly zbohatlé válkou, požívatelné, bezkulturní, bez vyššího zájmu a tím méně posvěcení uměleckého. Čili ono obecnstvo, které později, po válce, při všech možných i nemožných příležitostech ukazovalo svou kulturní výši výpady proti jakýmkoli vážnějším uměleckým snahám, ale zejména proti — opeře.

Tomu, kdo chce lámat kopí za jeho vkus, hodí se výborně Křička. Hodí se mu i Weinberger. Avšak třeba dáti pozor. Toto obecnstvo jest nevypočitatelné. Selže někdy nejvíce tam, kde se od něho nejvíce čeká. Nemá totiž vůbec zájmu na nějakém umění, tedy ani na takovémto, třeba ubohém umění. Má jen chvilkové záliby, které se mění s náladami. Lze uvést mnoho příkladů. Jedním z nich je i Weinberger.

Případ Weinbergrův, o němž p. Nikolau mluví, byl ještě horší než Křičkův. Křička totiž v „Hipolytě“, byť sestupoval sebe níže, zachoval stále alespoň jakousi formu vnější slušnosti. „Švanda dudák“, složený p. Weinbergrem, však jest něco tak zjevné, ba okázale umělecky neslušné, že zůstane vždy záhadou a smutným faktem, že na prkna Národního divadla mohl vůbec přijíti. Jest to „opera“ složená — doslova složená — ze všech možných vhodných mistrů českých i cizích a to ne snad nahodile, autorovou nepůvodností, nýbrž z vypočítavosti, pro úspěch. To, že pražské obecnstvo ji přijalo celkem chladně (obecnstvo, ne správa divadla jí dala zapadnout), bude mu vždy sloužit ke cti, ale nepřekvapuje. Pražské obecnstvo — ani to nejhorší — nemůže být omráčeno podobnými „šlágry“. Zná toho příliš mnoho přímo z čistého pramene, z něhož spěchá těžit p. Weinberger. Ale to, co bylo cti a mohlo býti chloubou pražského obecnstva (nutno podotknout, že se na premiéře této opery i slušně pískalo), stalo se hanbou těch, kdo toto obecnstvo mají — vychovávati a vésti. Případ Weinbergrův se stal hanbou — české hudební kritiky, přesněji řečeno šmoka, jenž píše o české hudbě. Ještě po premiéře byly referáty o „Švandovi dudákově“ více méně zdrženlivé, pokud nebyly naprosto odmítavé. Ale když přišel „světový úspěch“ Weinbergrův, viděli jsme cosi, jako nejen kapitulaci, ale přímo krach. Listy, které znamenitá díla odbudou jen několika jen zastrčenými řádky, ba často se o nich ani nezmíní, počaly přinášeti nápadné a pečlivé zprávy o úspěších tohoto „českého umění“ za hranicemi, ba počaly i útočiti na vedení opery pražského Národního divadla, že ono je — nedostí hodnotilo, ba přímo znehodnotilo! A ani mezi těmi lidmi, kteří se považují za „seriózní kritiky“, nenašel se jediný hlas, který by byl řekl pravdu o celém tom humbuku a který by byl nějak věcně zpravil a orientoval tím vším zmatené obecnstvo. A přece bylo málo tak vhodných příležitostí ukázat vlastním lidem (a snad i světu), co že jest to česká hudba, jako při tomto případě! Neboť to, že to p. Weinberger vyhrál na tolika světových scénách, ukazuje jasně jedno: jak velký, ba přímo živelný jest hlad po dobré hudbě. Ale to, co ono světové obecnstvo přijímalo s takovou okázalostí, nebyl p. Weinberger, nýbrž oni čeští mistři, které prostě vydrancoval. Jak by tedy, přijímajíc takto ubohý jich odvar, muselo toto obecnstvo přijímati tyto mistry, které nezná! Jak by, přijímajíc p. Weinbergra, jakožto „českou hudbu“, muselo přijímati opravdovou českou hudbu! Jenže to je právě náš los. Propagujeme-li co do ciziny, propagujeme to obyčejně špatně a obyčejně jsou to věci nevhodné. Chceme se pochlubit světu svou „světovostí“, totiž jakousi obdobou toho, co mají všude. Svět toho příliš nedbá, ale to nám nevadí. Nezměníme svou kulturní politiku. Co jest naše, opravdu naše, tam nepošleme, ani na to neupozorníme. Prorazí-li si to přece cestu, tedy těžce a přes překážky a to nejvíce naše vlastní. A tak ve světě představuje českou hudbu p. Weinberger a domácí šmokové starají se svědomitě, aby ji, pokud na nich záleží, představoval i doma ...

Avšak jděme dále. Pan Nikolau, který rovněž Národnímu divadlu „Švandu dudáka“ (a také novou Weinberg-

rovou operu) vyčítá — a viděli jsme, že neprávem — uvádí ještě další jména. Jedním z nich je jméno S t a n i s l a v a S u d y.

To jest smutná kapitola. Suda byl slepý hudebník, žijící v Plzni. Napsal několik skladeb symfonických a několik oper. Pro plzeňský život měl jistě význam. Byl to člověk ušlechtilý, pracovitý, umělecky vážných snah. Jeho schopnosti však nepřesahovaly význam krajinského skladatele. Ukázalo se to i při pietním a konečně zaslouženém provedení jeho díla Českou filharmonií a konstatovala to, třebaže s největší šetrností, i kritika. Tuto okolnost nutno zvláště zdůraznit, nikoli pro nějakou vynikající hodnotu této kritiky, ale pro něco jiného. Stalo se totiž, že z důvodů čistě lidských rozhodl se i Otakar Ostrčil provést jednu ze Sudových oper na pražském Národním divadle. Avšak nežli se to mohlo uskutečnit, Suda zemřel. Ku provedení jeho opery na Národním divadle v Praze již nedošlo, za to však k něčemu jinému: k novým útokům na Ostrčila, v neposlední řadě také pro — Sudu. Z tohoto se stal skoro genius, kterého Ostrčil neprávem přezíral, ba přímo ubíjel. Ona kritika, která ještě před nedávnem, zařadila, byť i pietně, tohoto umělce, kam patřil, nepronesla na obranu Ostrčilovu ani slova. A jest dále zajímavá (a jest to ovšem i příznačné), že to byl zas jen Ostrčil, proti komu bylo ve jménu Sudově tak útočeno. A přece na př. Česká filharmonie, která měla mnohem více, jak možností, tak i dokonce povinností jeho skladby provádět, Sudova díla nehrála. Nehrála, ani nehraje a — nebude hrát. Této instituci to však nikdo nevytýká a věru — netřeba se ptát proč.

A právě tak je to s K a r l e m W e i s e m. Jeho historie jest skoro ještě smutnější, poněvadž Weis je i zjev nepoměrně umělecky významnější nežli Suda. Ba kdysi byl to skladatel i slavný. Jeho opery dobývaly zahraničních jevišť, ovšem, byly to opery německé. Weis nejenže komponoval na německé texty (i Hálkovy „Večerní písně“), ale dokonce i okázale vystupoval jako německý skladatel. Vysvětloval to existenčními důvody, ale přes to dělal mnohé, co se ani těmito důvody nedalo dobře vysvětlit. Nezapomněl, pravda, že za svoje opus 1, „Preludování na varhanách“, dostal od nakladatele v Praze (bylo to r. 1880) jako honorář — Baedekra po Itálii! Avšak jak to souviselo s jeho pohrdavým postojem ke všemu českému, jak to souviselo s jeho nešetrnými projevy o nejlepších českých mistrech? Není divu, jestliže pak v dalších bojích — a tenkrát bylo více smyslu pro uměleckou mravnost než dnes — padlo slovo renegát. Bylo ho jistě i zneužito, kde se to Weisovým odpůrcům hodilo, ale přes to p. Nikolau neudělal dobře, že toto vše oživil svou zmínkou. Zbytečně tím ubližuje jenom — Weisovi, jehož osud není závidění hodný. Ale nutno toto vše říci, poněvadž — a to je vůbec způsob psaní p. Nikolaua — konstatování určitého faktu neurčitým způsobem má vzbudit v čtenáři určitý dojem. Ten, který chce, a jemuž připraví půdu. A proto nutno říci přímo: nebyl to vůbec Ostrčil, ani nikdo z těch, kdo jsou mu blízcí, kdo by byl kdy Karla Weise prohlásil za renegáta a pro to nehrál jeho opery. Bylo to dávno, velmi dávno — již v roce 1886 měl Karel Weis ostré spory pro tuto věc s časopisem „Dalibor“. A též dávno, velmi dávno měl své potíže s divadlem, které neprovádělo jeho díla. Ale o tom dále.

Odpověď Ostrčilova.

Na všechny zde uvedené výtky páně Nikolauovy odpověděl sám Ostrčil. Takový byl jeho projev, uveřejněný 26. XI. 1932 rovněž v „Národní politice“:

Za mého působení v Národním divadle byly provedeny celé operní cykly českých skladatelů, Bedřicha Smetany, Ant. Dvořáka, Zd. Fibicha, J. B. Foerstra a Vítězslava Nováka. V tomto rozsahu nebyla česká operní tvorba nikdy na žádnou scénu uvedena. Vedle těchto souborných cyklů bylo provedeno vše pozoruhodné, co se v české tvorbě v době mého působení na Národním divadle vyskytlo.

Co se týče jednotlivých případů v článku Nikolauově obsažených, uvádím: 1. Případ Karla Weise. Jeho opery jsou ves-

měs komponovány na německé texty, mimo jedinou operu „Lešetínský kovář“, komponovanou po převratu. Nekomponoval tedy Karel Weis německy teprve, když byl na české scéně odmítnut, nýbrž hned svou první práci („Violu“). Za mého působení na Národním divadle byly provedeny z jeho prací „Lešetínský kovář“ na Národním divadle a „Polský žid“ na Stavovském divadle. Mimo to jsem chtěl asi před dvěma lety provést jeho „Blížence“ na Národním divadle. Na moje dopisy, které jsem mu ohledně toho psal, p. Weis vůbec neodpověděl a posléze si vyžádal dopisem, psaným řed. Šafařovičovi, aby se jeho práce na Národním divadle nehrály.

2. Případ S t a n i s l a v a S u d y. Pochybuji, že ti, kteří se přimlouvají za provedení některého operního díla Sudova, tyto práce skutečně znají. Jsou to práce velmi slabé a neměly úspěchu ani v Plzni, kde byly podporovány lokálním významem skladatelovým. Provedením kterékoliv jeho práce by se památce skladatelově neposloužilo.

3. Případ W e i n b e r g ů v. Národní divadlo bylo první, které provedlo „Švandu dudáka“, a to způsobem takovým, že skladatel neskrblil superlativy uznání. Faktum ovšem je, že v Československu (ne pouze na Národním divadle v Praze) nedočítala tato opera toho úspěchu jako v zahraničí. Příčiny jsou nasnadě.

4. Případ K ř i č k ů v. Operu „Bílý pán“ skladatel Národním divadlu vůbec nezařadil, patrně ve správném rozpoznání, že tato práce se svým operetním rázem pro Národní divadlo nehodí, což bylo potvrzeno provedením v Německém divadle. Z vlastní iniciativy navrhl jsem toto dílo k provedení ve Stavovském divadle na zkoušku, jakou přitažlivost lehčí operní genre v tomto divadle osvědčí.

K všeobecnému tvrzení, že některá česká operní díla byla provedena na jiné scéně a ne na Národním divadle, nebo že byla provedena jinde dříve než na Národním divadle, dodávám, že je to přirozené. Národní divadlo nemůže provést všechno a nemůže běžet s jinými scénami čl. o závod v provedení každé jednotlivé práce. Je naproti tomu řada českých prací, které byly provedeny pouze na Národním divadle, nebo aspoň dříve než na jiné scéně; uvádím na př. Jeremiášovy „Bratry Karamazovy“, Zichovu „Vinu“ a „Preciozky“, Karlovo „Iseino srdce“, B. Martinů „Istar“, Janáčkovy „Výlety páně Broučkovy“, práce Zelinovy, Němečkovy, E. F. Buriana a j.

Karlová opera „Smrt kmotřička“ je přijata k provozování, ale nemohla být dosud provedena, jelikož skladatel dal partituru k rozepisování teprve po prázdninách. Rozepsání materiálu vyžádá si samo o sobě práci několikaměsíční.

Že opera Národního divadla nemůže opomenouti 50. výročí smrti a 120. výročí narození Rich. Wagnera, připadající na r. 1933, je samozřejmé.“

O. Ostrčil.

Jest to příznačný doklad. Ale neméně příznačný doklad tvoří i projevy, které přišly potom.

Další útoky.

První — hned druhý den — ozval se skladatel R u d o l f K a r e l. Pan Nikolau se o něm zmiňuje jen letmo, ale za to s patrným úmyslem. Ku konci svého článku se zmiňuje, že mezi premiérami v Brně bude i Karlova opera „Smrt kmotřička“, komponovaná „na slova Stan. Loma, ředitele — Národního divadla!“ Nuže, Rudolf Karel odpověděl Otakarovi Ostrčilovi. Tentýž Rudolf Karel, kterému teprve Ostrčil provedl operu, vrácenou mu kdysi Kovařovicem. Odpověděl povýšeně, nerytířsky:

K projevu šéfa opery Nár. divadla prof. Ostrčila.

Pan šéf opery Nár. divadla O. Ostrčil ve svém článku „Národ sobě“ ze dne 26. XI. tvrdí, že jsem dal partituru své opery „Smrti kmotřičky“ k dispozici až po prázdninách a že proto „nemohla býti dosud provedena“. K tomu si dovoluji podotknouti, že jsem Nár. divadlu zadal svou operu 21. března 1932 a že byla přijata dne 7. května téhož roku. Při jedné audienci, kterou mi pan šéf opery poskytl, tvrdil, že premiéra „S. k.“ nemůže býti dříve než v dubnu 1933 — tedy v mrtvé sezoně. Když jsem se takto přesvědčil, že se na provedení mé opery nepospíchá, zadal jsem ji do Brna, kde ji ihned přijali a také ihned se dali do pořizování materiálu. Kdyby bylo Nár. divadlo projevilo o moji věc též zájem a pohotovost, mohlo dojíti k provedení „S. k.“ začátkem sezony. Rudolf Karel.

Neboť věděl dobře, co jest divadelní praxe. Věděl dobře, že termín Ostrčilem proň stanovený jest nejbližší možný termín při dnešním stavu divadelního provozu. A přece udělal gesto a uražen šel do Brna, on, který čekal dvacet let, až do příchodu Ostrčilova na premiéru svého „Ilseina srdce!“ A hle — ačkoli jeho operu v Brně i hned přijali a také se tam i hned dali do pořizování materiálu, neprovedli ji dodnes. A provedou-li ji i v nejbližších dnech, jaký to bude časový rozdíl mezi premiérou v únoru anebo v březnu a mezi premiérou v dubnu? To pan Karel dnes dobře ví, právě tak jako to, že dubnový termín není pro premiéru díla špatný termín, ale to mu nevádí. Naskytla se mu příležitost — proč, nač, k čemu, je ovšem otázka — nuže, použil ji.

Avšak vystoupení Rudolfa Karla bylo ještě vzácně noblesní proti projevu paní Boženy Novákové, sestry zemřelého Stanislava Sudy.

K odpovědi šéfa opery Národ. divadla Otakara Ostrčila na článek dra Nikolaua.

Sudův případ. Šéf opery O. Ostrčil tvrdí, že práce mého zesnulého bratra hudebního skladatele Stanislava Sudy jsou velmi slabé a že provedením kterékoliv z nich by se památce skladatelově neposloužilo. Aby si veřejnost učinila správný úsudek, cituji doslova dva poslední dopisy, které můj nešťastný bratr od pana Ostrčila obdržel a které jsou v příkrém rozporu s jeho dnešním úsudkem:

„V Praze dne 2. července 1931. Vážený pane! Dovolují si s Vámi sdělit, že jsem do návrhu operního repertoíru pro příští saisonu Národního divadla, podaného Ministerstvu školství a národní osvěty, pojal též Vaši operu „Il divino boemo“. V dokonalé úctě O. Ostrčil, chef opery.“

Druhý dopis zní:

„V Praze dne 31. srpna 1931. Vážený pane, vrátiv se z dovolené, dovoluji si odpovědět na Váš dopis ze dne 22. t. m., že si budu pokládat za čest dirigovat podle Vašeho přání operu „Il divino boemo“. Na pořízení, respektive doplnění materiálu této opery se již pracuje. V dokonalé úctě: O. Ostrčil.“

Myslím, že dalších poznámek k tomu není třeba. Slepý můj bratr zemřel a tak přes mnoholeté bolestné doufání se provedení svých prací na Národním divadle nedočkal a — co dříve by si byl pan chef opery Národního divadla v Praze pokládal za čest — stalo se nebezpečím pro památku skladatelovu.

Božena Nováková.

Účel tohoto projevu jest jasný: — obviní Otakara Ostrčila ze lži a ukázat to způsobem zdánlivě nezvratným, citací jeho dopisu. Avšak ten, kdo čte pozorně, slovo za slovem, uvidí jedno: Dopis, který Ostrčil psal a na který upozorňuje i pí Nováková, toť projev v zorné zdivotilosti a není nijak v rozporu s tím, co Ostrčil uvedl ve svém pozdějším zaslání. Jest to jen lidsky krásný rys (a také samozřejmý u skutečného umělce), odpovídá-li dirigent skladatel, jenž si přeje, aby řídil jeho dílo: „budu si pokládat za čest, řídit dle Vašeho přání“. Tím nehodnotí toto dílo, tím hodnotí projev důvěry umělce k umělci a — což je konečně i samozřejmo — odpovídá naň. O jaké výši taktu a noblesy svědčí okolnost, že někdo něčeho podobného může chtít zneužít, ponechme bez odpovědi. Ale mějme na paměti, že to byl právě Otakar Ostrčil, který i něco podobného musel v této době zažít.

Po paní Novákové pak přišel Karel Weis. Nejen projevem v „Národní politice“, ale i dvěma feuilletony ve „Večeru“. To již byla v proudu celá velká kampaň proti Ostrčilovi pro „případ Sudův“. „Zástupci kulturní Plzně“ (třináct podpisů) „se právem ohrazují co nejdůrazněji proti zlehčování mistra skladatele Stanislava Sudy, člena České akademie věd a umění, která ústy svého zástupce skladatele Boh. V o m á č k y vyslovila při jeho pohřbu nejvyšší slova uznání a obdivu k jeho životnímu dílu“ a přáli by Národnímu divadlu, „aby se nikdy nemusilo uchýlovat k „slabším“ dílům, nežli jest Stanislava Sudy „Il divino Boemo“, neboť „pak by jistě repertoírní úroveň Národního divadla značně stoupla...“

K tomu se připojil Karel Weis. A stejně jako paní Nováková snaží se pro nezpraveného čtenáře skreslit skuteč-

nosti, aby křivda, již na něm spáchal — Otakar Ostrčil, jen ještě více vynikla...

Tak proti Ostrčilově zmínce, že provede „Lešetínského kováře“, staví tvrzení: „Lešetínský kovář“ byl proveden 6. června 1920. Šéfem opery byl toho času Karel Kovařovic, nikoli prof. Ostrčil, jenž krátce před tím stal se dramaturgem opery, což zamlčuje. Neleželo tedy rozhodování o mé opeře v jeho rukou a on nemá naprosto žádných zásluh o její provedení, jak chce vzbudit zdání. Naopak! Od Oskara Nedbala jsem se dověděl, že prof. Ostrčil se vyjádřil, že by „Lešetínský kovář se nikdy nebyl dostal na scénu Národního divadla, kdyby on tehdy býval šéfem“. V tom je celý způsob boje proti Otakarovi Ostrčilovi, jak jej známe od počátku. Nikoliv fakta, nýbrž pomluvy. Nikoliv důkazy, jen indicie. Hle, jak bojuje pan Weis! Je sice pravda, že v době, kdy proveden byl Ostrčilem „Lešetínský kovář“, byl Ostrčil dramaturgem a nikoli ještě šéfem opery (Ostrčil o tom ostatně vůbec nemluví). Ale právě dramaturg a p. Weis to dobře vědí, navrhuje a přirozeně i přijímá díla k provedení. V Ostrčilově případě (byl jmenován l. XII. 1919), pak bylo tomu tím spíše, že Kovařovic v té době byl již vážně nemocen a tudíž celý jeho úřad spočíval v Ostrčilových rukách. Staví-li proti tomu na podporu svých podezření p. Weis nějaké tvrzení Oskara Nedbala, tedy musí odpustit, ale to je důkaz poněkud nejistý. Proti vážnému, k sobě přísnému a vysoce mravnímu umělci jako je Ostrčil, stojí tu výroky dvou lidí, jako jsou Karel Weis a Oskar Nedbal. Nemá býti ukřivděno nikomu z nich, a zvláště ne Weisovi. Ale nemá-li být ukřivděno jemu, nesmí ani on křivdit jinému a zvláště nevinnému. Stále a stále se tu vnučuje otázka, proč tak činí!? Čím mu ublížil právě Ostrčil? Není to u Weise, jistě trpícího a zhořklého řadou ústrků a často i křivd projevem slabosti? Pomstít se na tom, na kom se to dá? Ale proč si nevyrovnává své účty s těmi, se kterými si má právo je vyrovnat? Především, pravda, s divadlem. Avšak který jeho šéf se kdy choval ku Karlu Weisovi lépe než právě Ostrčil? Není ono neustálé nařikání na křivdy v divadle a odstrkování u Karla Weise tak trochu — manýra? A nezavíňuje si to také trochu sám? Ostrčil není první, s nímž měl podobné konflikty jako dnes pro „Blížence“. Tak již kdysi, velmi dávno, bylo útočeno na divadlo, že neopakuje Weisovu „Violu“ (dnešní „Blížence“). A zatím Weis měl její partituru, kterou si vyzvedl z divadla, doma, a ač upomínán, ji nevracel. Právě tak při „Polském židu“ veřejně tvrdil, že Národní divadlo jeho dílo odkládalo a nechtělo je provésti a — Kovařovic prokázal, že opera byla připravována, ale skladatel že ji odvolal. Co máme tomu všemu říci? A jak máme panu Weisovi věřit, že má vždy jen a jen pravdu? Snad má pravdu subjektivně, ale má ji i objektivně? V čem vidí ony stálé křivdy se strany Ostrčilovy? V tom, že „Polský žid“ byl hrán sedmkrát a pak opět zapadl? Ale kolik operních děl má více repris než premiéru, abonentní a studentská představení? Kolikrát se hrála jiná díla, stejně hodnotná, ne-li hodnotnější než „Polský žid“? A nehrají-li se, ani on, ani ona, je tím viněn Ostrčil? Není tím vinno něco jiného, někdo jiný? Celý dnešní režim divadelní, obecnostvo, kritika? Proč pan Weis neuvažuje také takto? Ano, buď to řečeno jasně a hodně hlasitě, má plné právo se bránit. Je to význačný umělec a bylo mu ukřivděno a jest mu stále křivděno. Ne snad jen divadlem, jak říká, ale celou dnešní českou veřejností. Ta jde kolem jeho díla nevšímavě, ne-li povýšeně a to i tam, kde by měla stanout v úctě. Kdejaká hudební nula u nás je na příklad členem České akademie, jen Weis jím není. Zde je na místě ptáti se proč! Je to vážný umělec a byl to slavný umělec, třeba jeho sláva přešla jako směr, kterým jako umělec šel. To jest však jeho tragédie a za to zasluhuje tím šetrnější úctu. Avšak stejně zasluhuje úcty i za svou činnost sběratelskou. Jeho práce v lidové písni, podnikaná se vzornou obětavostí a hmotným sebezapřením, nebyla dodnes oceněna. Proč? I když jde dnešní

umělecké nazírání jinou cestou, než byla cesta Karla Weise, co tu brání, aby se mu dostalo alespoň odškodnění, projevů uznání a poct, které mu právem náležejí? Ale i to je Weissova tragédie. Vidí své přátele tam, kde nejsou a své nepřátele rovněž tam, kde nejsou. Věříme, že je tomu tak, neboť jinak by nemohl on, který příliš dobře ví, co jest to utrpení umělcovo, se dopouštět takových křivd, jakých se dopouští a jakých se na něm nikdo nikdy nedopustil.

Proč se tak děje.

Ale, ptáme se, ve jménu čeho se toto vše děje? Čeho se chce docílit podnikáním, v němž místo věcných důvodů argumentují podpisy, v němž velkého umělce a jeho kolikrát oceněnou práci soudí bezvýznamní lidé a anonymní šmokové a v němž se klidně i (třebaže „zákonitou cestou“) překreslují skutečnosti, aby daly jiný smysl, než jaký skutečně tvoří? Jde tu, ano, vidíme to, o odstranění Otakara Ostrčila s místa šéfa opery Národního divadla; ale — o co tu jde ještě dále? „Rozčilení není program“, řekl Masaryk, ale pouhé „odstranění“ něčeho, aniž bychom věděli, co chceme místo toho, také ne. I kdo ví, co by se stalo, kdyby nápor se jedenkrát přece jen podařil a Otakar Ostrčil jednoho dne skutečně z divadla odešel. Snad by jej za několik let, ale možná že i týdnů volali všichni ti, kdož proti němu dnes tak nechutně a hlasitě pokřikují, zase nazpět. Neboť dovedou, pravda, mistrovsky břit, třebaže prostředky, jakých k tomu užívají, si příliš nevybírají. Avšak vystavět asi sotva co dovedou. Jak také, když nemají ani nejmenší plán?

A nejen to. N nejen že nemají plán, jejich názory jsou vůbec přímo protichůdné. N nejen kolik lidí, tolik hlav, ale i kolik lidí, tolik nálad. Tito bojovníci za očistu a zlepšení národní kultury jsou zmítáni ideově (pokud možno u nich o ideji mluvit) jako smetí v proudu. Jednoho dne chtějí to, hned nato zas ono. Jednou chtějí česká díla, po druhé díla kasovní. Jednou operu s hosty, po druhé s domácími silami. A tak dále a tak dále. Jen jedno chtějí stále: odstranit to, co jest.

Bylo řečeno již na začátku toho článku, že v dnešním Národním divadle jest něco nezdravého. Podíváme-li se tomu na kloub, vidíme, že jest to totéž, co tak nápadně vyznačuje i odpůrce Ostrčilovy: také divadlo dobře neví, co chce.

Prodělává hmotnou krizi. Nepřihlíží k jejím tragicky závažným příčinám a domnívá se, že ji překoná snížením uměleckých cílů a úrovně. Vychází „vstříc obecenstvu“. A obecenstvo odpovídá — prázdnými domy.

Ale toto, tato krize pražské opery, to není případ Ostrčilův. Toť důsledek působení celé řady příčinných sil, a Ostrčila dotýká se potud, že s nimi všemi těžce zápasí. Často tak těžce, že se již zdá, že podlehne jako umělec nebo jako člověk.

Ale kdyby opravdu podlehl, či vina, neodpustitelná vina by to byla?

do ba a lidé

J. A. Jakušev:

Tvář mladého Ruska

Jsem si dobře vědom, že úkol, který jsem si vytkl — vykreslit soudobou tvář mladého Ruska — je úkol velmi těžký a zároveň lákavý a strhující. Je těžký proto, že ničící příval revoluce úplně vyhladil a rozdrtil a r é zásady ruského života, kultury a zvyků. Teprve teď, v patnáctém roce revolučních otřesů, zdá se, počínají se vyhraňovati n o v é společenské, kulturní a zvykové tradice života.

Z m ě n a.

Svérázná nejsoucnost „Modrých měst“ A. Tolstého, kdy život, jako ledy velké řeky za jarního tání — se hnul, lámaje a niče všechny překážky na své cestě do širého moře, a kdy lidé lehce, bez zvláštních „dum a přemýšlení“ nechávali se unášeti tímto přívalem — zapadla v minulost.

Omamující síla revolučního „slova a skutku“, svržení bůžků a fetišů staré doby a tvoření čehosi nového, dosud nepoznaného, bujarost mladé síly a energie: „roznítíme světový požár“, skoro zbožná víra v to, že budují nový, „socialistický svět“ na zříceninách staré kapitalisticko-buržoasní společnosti, o čem nám tak krásně vyprávějí Blok, Pilňak, Zamjatin, V. Ivanov a jiní, to vše již pomínulo . . . Oni, tito spisovatelé, zanechali nám podivuhodné a hluboké umělecké obrazy tehdejších nálad, citů, nadějí a víry těch, kteří dělali „říjen“, a pro něž skučení „revoluční vánice“ bylo čarovnou symfonií, kdy se lehce, radostně, bezmyšlenkovitě a nesmyslně žilo a umíralo.

Avšak svérázně romantické říjnové dny revoluční „vánice“ pomínuly . . . Nenáviděný třídní nepřítel — buržoasie a měšťanstvo — zdálo se, byli poraženi . . . Sněhová vichřice přemetla všechny staré cesty, zavála staré směry a před revolucionářem-romantikem počaly vyvstávat v celé své nahé určitosti „myší všední dny“ sovětského skutečného života. Toto pořijnové období líčí nám A. Tolstoj ve své knize „Modrá města“.

Nestačil se Bušeninovi ani ohlédnout, a „fantastický běh času se zastavil. Vrzla vrátka, zazněly všední hlasy, bylo cítit hnojiště. Staletá, rozčuchaná vrána přiletěla z nehybného nebe, sedla si na plot proti oknu: „Karr, dobrý den, Vasiliji Alexejeviči, co zamýšlíte podniknout?“

A Vasilij Alexejevič se rozhodl. V záchvatu mocné, nesnesitelné tesknosti spálil své město a zahynul sám. A nejen on, ale mnozí z těch, jež melodie vánic revolučního října zvábily a začarovaly, byli donuceni dáti si otázku:

„Co však dál?“ Znovu boj o skývu chleba, unylá všednost měšťáckého života, chození s aktovkou do sovětských úřadů, byrokratismus, podlézání, rodina, děti, měšťácký blahobyť atd.

„Ale, což za to jsme šli na smrt?“ — říká bolševik z novely A. Tolstého „Modrá města“ — a umírá, protože nemůže nalézt v současném životě odezvu pro své vnitřní nálady a city.

Bušeninovi je charakteristický typ bolševika-romantika doby „vojenského komunismu“, kdy půda pod nohama začala kolísati a lidé žili v jakési modré mlze; pokoušeli se lapiti „modrého ptáka“. A když místo modrého ptáka na plotě se usadila staletá rozčuchaná vrána, mnoha z nich bylo jasno: život nelze přemoci — a rozčarováni, dobrovolně odcházeli z tohoto „myšího“ života do smrti.

Druzí, kteří méně myslili na to, co se má dělat, přenechávajíce starost o to „představeným“, stali se dobrými vykonavateli jejich vůle a myšlenek; někdy s křehčovitým úsilím snažili se zabrániti, aby „modrá města“ se rozplynula v mlhu, avšak byly to chabé a zbytečné pokusy . . . „Modrá města“, jimž fantazie těchto romantiků komunismu nedovedla dodatí tvaru — rozpadala se jim před očima a na jejich zříceninách vítězně zasedli havrani, jako symbol věčného a nehynoucího měšťáctví.

Tak se utvořil nový sovětský život

všedních dnů, sovětské „pjatiletky“, život vzdálený jakékoliv romantiky, naplněný všední prací, oživovaný entuziasmem, soutěží výkonnosti a rychlosti.

Často se říká, prý na základě pozorování svědků a sovětské literatury, že nový sovětský život — život nového, dosud nevidaného socialistického budování — rozničil nový, nevidaný pathos u soudobé sovětské mládeže a že jen tomuto nezištnému zápalu mládeže SSSR. vděčí za své obrovské úspěchy prvé pjatiletky.

Toto tvrzení je velmi populární. A nejen v sovětském Rusku, ale i za hranicemi. Avšak pozorná analýza sovětského života podává nám velmi složitý, protkaný různými sociálními vlivy, obraz skutečných poměrů, v nichž úloha mladé generace se teprve začíná vykreslovati.

Situace mládeže.

Nelze ovšem popřít, že sovětský administrativní a hospodářský aparát svazu „se omladil“: 40—45 % mládeže zaujímá teď „velitelská“ místa ve městě i na venkově. Ale tato mládež je velmi nestejnorodá, jak dle svého třídního, tak i vnitřního obsahu. Citlivý a pronikavý pohled sovětského malíře-básníka (Leonov, Romanov) dovedl vniknouti do podstaty tohoto mladého přívalu a nakresliti mnoho různých uměleckých obrazů sovětských mladých pracovníků.

Důležitou skutečností v nynější situaci sovětského Ruska je to, že mládež se dělí ve dvě nestejně části. Jedna patří k „velitelskému“ proudu, druhá, zachovávajíc si jakousi vnitřní autonomii — jde s ním rovnoběžně, ve znamení jakési „dvojitosti existence“ — sovětské a své osobní, zvláštní.

K prvému „velitelskému“ proudu patří všichni ti, kteří mají „partilet“ (legitimaci strany) a s ním i právo spravovati a vládnouti, k druhému — síly pomocné, různí specialisté, učenci, profesori, inženýři, agronomové, lékaři, učitelé a jiní, kteří si dosud zachovali tradice bývalé inteligence a jsou s ní těsně ještě spjata; avšak řady této předrevoluční inteligence jsou značně „zředeny“ inteligencí novou, porevoluční.

Oba tyto proudy rozděluje zvláštní třídní nepřátelství, spočívající na sociálních výsadách nové třídy, nynějšího hegemonu — proletariátu; sblízuje je, třeba se to zdá býti na první pohled nesmyslné — zvýšený, ba podrážděný, hraničící přímo s xenofobií (nenávisť k cizincům) — n a c i o n a l i s m u s.

Avšak i v prvním i v druhém proudu je mnoho odstínů, odlišných nálad a citů, které se stěží vměstnávají do pojmu jednotného ideologického proudu. „Pravé“ a „levé“ úchytky, boj s „vnitřní opozicí“ — nejlépe dokazují různost názorů v tomto „velitelském“ proudu.

Kolem něho jsou seskupeny pionýrské a komsomolské organizace, mládež dělnických fakult a rudé studentstvo — tvořící rezervu, z které se doplňují fronty strany — administrativa a technické vedení. Ale ani tato mládež není ideologicky jednotná.

Volný přístup sociálně privilegované třídy — dělníků a rolníků — do škol středních, odborných, dělnických fakult a universit, umožnil vládnoucí straně za těchto 15 let připravit si značný počet pracovníků, kteří ihned obsadili všechna nejodpovědnější místa ve správě hospodářské a technické.

Tato mládež (obvykle ne starší 30 let) dle všeobecného názoru je oproti bývalé inteligenci málo kulturní, ale praktická, americky pracovitá, s velkou energií (nebo jak se nyní říká — „pathosem“) a slušnou technickou přípravou — a celkem dosti úspěšně zastává přidělené jí funkce — vedoucích továren, podniků, družstev, sovkhozů, městských rad atd.

Většina z nich je daleka „ideové“ víry v komunismus, ač ve slovech, je-li to nutné, dovedou velmi dobře opakovati otřepané fráze „symbolů víry“, kterými jsou jejich hlavy nadity jako „jatrový salám masem“. Nezamýšlí se nad svým politickým „kredem“ a myslí spíše hesly než pojmy, vyplývajícími z politického přesvědčení. Mimo službu jsou to — průměrní lidé, měšťáci, pro něž služební kariéra má cenu pouze potud, pokud jim skýtá privilegované postavení v sovětské společnosti.

Tato

„druhá generace“ sovětské omladiny, která vyšla hlavně z dělnických a selských kruhů, není vlastně ničím spjata se starou kulturou a životem předrevolučního Ruska, a dobře chápe, že sovětská vláda dala jim ne příliš blahobytný, ale přece lepší život, než měli jejich otcové před revolucí. Právem zaujímají své místo v tomto novém životě a plně využívají své postavení, navštěvují divadla, biografy, provozují sport, turistiku, jezdí do lázní, „domů odpočinku“, zařizují si domácnosti, rozvádějí se, učí se, zvyšují svou kvalifikaci, zkrátka mají to, co by n i k d y nemohli míti lidé jejich sociálního postavení.

Proto ta jejich sociálně dobrá nálada, „pathos“ stavěti a vládnouti, živočišný egoismus, duševní bezcitnost, amorálnost, vědomí, že oni jsou ti vyvolení, a že mají své zvláštní výsady.

Nynější sovětská mládež má tvrdé lokty, aby se mohla protlouci vzhůru po sociálním žebříku, je neústupná a energická, a nedělá svou práci ani tak špatně. Politicky je málo vyspělá, ale neznajíc nic lepšího, přičítá svůj blahobyt a pokrok říjnu a tím i sovětské vládě a komunistické straně.

Tato mládež to je, která uvádí ve skutek stalinovská rozhodnutí, je to její sovětský tisk, který udílí „důtky“ za „bezhlavost“ a „úchytky“ na hospodářském a politickém poli, oslavuje a vynáší ji jako hrdinu práce a „pjatiletky“.

Stará inteligence.

Vstupujíc do života, mládež zatlačuje do pozadí starou, vysloužilou inteligenci: tato buď vymírá anebo je odpravována jako kontrarevoluční element Hlavní politickou správou (GPU). K tomu není ani třeba, aby se účastnila nějaké protibolševické organizace. Je přec tisíce možností — zatčení, poslání do Solovek, zastřelení. Neboť strana nebojuje proti osobám, ale proti nepřátelské třídě. Sociální původ — je zcela dostatečným důvodem k tomu, aby byl takový inteligent ze života odstraněn.

Pravda, v poslední době, poněvadž byl nedostatek technických sil k provedení pjatiletky, nastala určitá změna v chování vůči staré inteligenci. Pracují ve zvláštních technických kancelářích pod dohledem GPU pro službu „pjatiletky“. Méně politicky nebezpeční specialisté přivázejí se zpět z vyhnanství a vězení, a je jim dána možnost pracovati ve svém oboru.

Dědici.

Ale ať je jak chce velká nouze o specialisty, která bude ještě dlouho pocítována, přece nelze přehlížet novou, milionovou třídu, vytvořenou bolševiky za posledních 15 let. Ovšem tato třída není připravena tak, jako staré technické síly, ale učí se stále a intenzivně v praxi, na zahraničních studijních cestách, konečně i na vlastních chybách. Je nesporně průměrnější — nemá vynikajících a talentovaných odborníků, ale celkem tito lidé mají technickou přípravu a hlavně touhu po zdokonalení a dosažení technické vyspělosti.

Zkrátka: jim rozhodně patří budoucnost.

Jinou otázkou je jejich politická „tvář“. Zde je skryta velká a dosud nerozlučitelná otázka. Mnozí z nich mají „legitimaci strany“, mnozí jsou „kandidáty“, poměrně menší část je bez politického vyznání. Avšak oficiální „tvář“ ještě není zárukou skutečné podstaty jejího majitele. To však zatím nespadá do mého článku. Jednou se k tomuto tématu ještě vrátím. Nyní se zmíním několika slovy o věci, jež je pro sovětskou vládu mnohem nebezpečnější; — je to rychlé „opotrebování“ sovětské mladé třídy.

Intenzivní život, špatná výživa, krutý boj o existenci, politické, společenské a „úderné“ povinnosti — mají za následek rychlou duševní vyčerpanost, která se začíná projevat již ve věku 30 let. Sovětští lékaři volají po nápravě — poukazujíce na stále rostoucí počet psychických onemocnění v Sovětském svazu.

Nyní si všimněme sociálně politické „tváře“ proudu, rovnoběžného s prvým. Odmyslíme-li si nevelkou část staré inteligence, která se jakž takž přizpůsobila životu, najdeme hlavně omladinu starých, revolucí zničených tříd, nepolitické úřednictvo a lidi tak zv. inteligentních zaměstnání. Sociální původ zabraňuje mládeži tohoto proudu udělati „závratnou“ kariéru, jako mládež „velitelského“ proudu. Z ní vycházejí hlavně druhořadí vůdcové hospodářských, obchodních, průmyslových a vědeckých podniků a sovětské úřednictvo.

V tomto prostředí vznikají složité ideologické nánosy a přesuny, nepřátelský nebo smírný poměr k vládnoucí skupině. Zde se nejjasněji projevuje „dvojitá tvář“ (sociální mimikry), která podkopává a rozkládá nejen osobu majitele této „dvojitá tváře“ (v sovětské literatuře jim říkají „žijící na falešný pas“), ale i prostředí „velitelského“ proudu.

Složité a hluboké duševní pochody této mládeže, jejich vnitřní rozpolcenost — málokdy se projevuje navenek. O tom se dá soudit pouze dle náhodných zpráv v sovětském tisku a výpovědí uprchlíků. Jsou důvody pro domněnku, že mezi touto mládeží se právě odehrávají velké duševní přesuny — vzrůst náboženského uvědomění, hledání nové společensko-politické koncepce, která by odpovídala jejich novému názoru na svět a jejich novému citění.

Vedle těchto nálad však v tomtéž prostředí zkvétá podlízání před sovětskou vládou, jakási „smerdjakovščina“, bystře postřehnutá P. Romanovym: „Soudruh Kisljakov“.

Tot v nejhrubších rysech tvář mladého Ruska, která se nám objevuje při důkladném jeho pozorování. Nechci dělati žádných dedukcí. Načrtnutá mnou charakteristika „druhé generace“ je impresionistická, vytvořená na základě jejího odrazu v sovětském tisku a literatuře. Tato by mohla býti dosti přesným odrazem sovětského života, nebýt „sociálních objednávek“, udělených sovětské literatuře paný situace.

Avšak — jedno je jisté. Přes svou různorodost nyní nejší sovětská mládež má cosi společného, co ji pojí: je to zvýšený nacionalismus, uvědomění sebe v celku, v národě, ve státě. A v tomto uvědomování si sebe — vidíme, že obyvatelé mladého Ruska vyrůstají a mění se z obyvatel na občana. A jenom takový proces může vytvořiti národnost. Kdysi se totéž dělo i za francouzské revoluce, kdy obyvatel pomalu vyrostl v občana, Francouze, který dokončil dílo, začaté revolucí. A tento proces tvoření se národnosti odehrává se právě i v Rusku, jenže v mnohem větším měřítku.

otázky a odpovědi

O pořádek na pražské radnici

I.

Pane redaktore,

k článku o poměrech na pražské radnici v „Přítomnosti“ posílám několik poznámek.

Má polemika má tu slabou stránku, že jsem úředníkem obce pražské. Ale předně nejsem orientován nijak politicky; nemohu míti a nemám žádných ambicí; s panem starostou dr. Baxou kromě korektních úředních styků a benevolence, již zachovává vůči všem úředníkům, neměl jsem osobních styků, ani jsem nepožíval kdy jeho zvláštní protekce; ale konečně jsem také občan pražský, a o věcech radničních mám za třicet let své práce na radnici dobrý přehled.

Už dávno mne mrzí, že jakmile se mluví o správě obce pražské neb o jejích členech — volených i úřednictvu — že se přenášá z hospody obvyklá chuť, dělati si z toho všeho úsměšky a bez věcného podkladu pokládati vše za převrácené, nedostatečné, hloupé, co se na radnici dělá. Mnoho tu zaviňují mladé opoziční strany, které už při volební agitaci mlátí do všeho bez rozmyslu; my staří úředníci pak vidíme, jak se utišují a jak se lámou hroty jejich zbraní, když se posadí ke stolům a musí se zabořiti do práce, která na radnici není politická, nýbrž věcná a hospodářsko-administrativní. Druhá věc, která mě mrzí, je ta, že se nikdy veřejně neuzná to dobré, co obec vykonala, a vypichují a generalisují se jen chyby a chybičky.

A přece mohu říci a obhájit, že v celku je správa obce dobrá a že vykonala od převratu ohromný kus práce. Úkoly, před které byla postavena, byly ohromné a ztrpčovaly se překotným vzrůstem města. Nikdo nepopře, že na př. obrovský stavební ruch od převratu byl zvládnut obcí administrativně celkem bezvadně; že se postačilo s úpravou ulic a zřízením komunikací v nově vystavěných čtvrtích, že se podařilo zvládnouti i beznadějnou s počátku otázku kanalisace a opatření vody pro tyto nové čtvrti — ačkoliv každý na světě potvrdí, že i méně dokonalé zvládnutí těchto věcí na tak velikých nových plochách v tak krátkém čase je výkon rekordní. Staví se většinou už podle nového regulačního plánu, který odpovídá moderním názorům, a to, co ve stavebním ruchu chybí, není práce obce, ale práce zákonodárná, hlavně nový stavební řád, ustanovení proti lichvě pozemkové, zákony komasační, zákonná ustanovení o povinnosti zavedení vody a kanalisace do domů atd. Obec pražská jde tu daleko před ostatní republikou; ani cizinci neupírají, že činí dojem města spořádaného. Čistota ulic znamenitě se zvedla; dláždění se opravuje, mnoho ulic vyasfaltováno. Daleko před ostatními městy kráčí obec v otázkách sociálních a zdravotních, konajíc tu mnohem více než kolik prikazují zákony. Ve všech oborech správy se pil-

ně pracuje na velkých projektech, z nichž nejvážnější jsou kanalisace a čištění odpadních vod, opatření vody pro propočítanou populaci 1,500.000 lidí, komunikační a regulační otázky. Jen tyto tři věci budou státi několik miliard, a bude-li možno v klidu dále na nich pracovat v dnešním tempu, vyřeší se dobře. Postavilo se za nouze bytové za několik set milionů obytných domů; celá řada ústavů s úkoly sociálními a zdravotními v největších rozměrech; rozdána spousta pozemků na úkoly sociální a humanitní, a mnoho milionů subvencí na vše možné, nezapomínáno na kulturní úkoly; s velkým rozmachem vybudována nová plynárna, rozšířena dle potřeb do širší rozteklého města velická nová síť elektrických drah, zreorganizován odvoz smetí a odpadků. A všechny tyto úkoly a práce vyřešeny v klidu a tiché práci nejen administrativně a technicky, ale i finančně; vzrůst dluhů obecních v poměru k vykonané práci a jejím viditelným výsledkům je poměrně malý, a v dnešní době rozvratu financí státních i obecních stojí stále ještě Praha v poměrech finančně uspořádaných.

Nechci tím říci, že vše je dokonalé, a stroj obecní správy že běží bez skřípotu a závad. Ale vidím jasně, že se veliké věci dobře vykonané přehlížejí a vybírají se drobné chyby, obtíže a maléry, bez nichž tak veliké věci se neobejdou; vidím naivní nedočkavost, která chce mít z provinciálního města o 240.000 obyvatel za deset let dokonalé moderní velkoměsto, neuvažujíc, že za deset let nelze vše zvládnouti ani technicky, ani administrativně, ani finančně. Není radosti z našeho pokroku; je jen radost z našich chyb a pečlivé nadouvání „afér“, znamenajících jen jalový křik, ostouzení a otravování lidí, ale žádný pozitivní výsledek jiný, než neklid, nedůvěru člověka k člověku, a nechuť dobrých lidí veřejně pracovat.

Pan pisatel Vašeho článku vše to neuvážil; neuvádí kromě „aféry“ Masné pokladny jediného konkrétního důkazu pro svůj názor, že správa obce pražské je špatná; a ta věc s Masnou pokladnou nemá v ohromném hospodářství obecním většího významu než v domácnosti klepy služky u hokynáře. Kdyby uvedl konkrétní věci, chyby a nedostatky, dalo by se s tím polemizovati, vysvětlovati, názory vyměňovati — a bylo by to jistě užitečné: obec se nesmí uzavíratí v čisté veřejné kritice. Ale takto patří článek do smutné hromady paušálního obviňování bez konkrétního případu a bez věcnosti.

Rovněž s vývodů, týkajícími se starosty dra Baxy, nemohu souhlasiti. Je omylem, domnívati se, že potřebujeme mladého, energického starostu, který by práci na radnici rozproudil do prudšího tempa, sám iniciativně zasahoval atd. To je možné a žádoucí u starosty nějakého malého města, ale ne u milionové metropole. Není člověka, který by zvládl všechny obory správy obecní tak, aby v nich mohl iniciativně zasáhnouti. A kdyby takový „energický“ starosta se nám objevil, narazí v našich poměrech na takové obtíže a takové klacky mu budou házeny pod nohy, že bude brzo hotov s celou energií. Nám Čechům chybí jedna pro demokracii důležitá, ba nezbytná vlastnost: dobrovolně poslouchati. Ba, nechybí nám to jenom pro demokracii: také pro diktaturu, které by se podobný starosta velmi blížil. U nás by snad byl možný Mussolini — ale jen kdyby měl za zády své ozbrojené, slepě oddané fašisty; jinak ho utlučeme — viz případ dra Rašína, jenž ze všech vedoucích lidí, které jsem znal, měl pro diktátorství největší schopnosti a snad i — náklonnost.

V poměrech pražské radnice je ten klid, jež pan pisatel tolik žání, hlavní podmínkou vši práce a všeho pokroku; a úkolem starosty je hlavně tento klid pro práci — myslím na tichou, usilovnou, věcnou a cílevědomou práci, ne politické žvasty — zjednatí. Jestliže se dra Baxovi povedlo na radnici toto ovzduší poměrného klidu vytvořiti a udržeti, není to chybou, nýbrž velikou zásluhou. A tuším, že to byla právě tato jeho schopnost, která způsobila jeho opětovou volbu starostou: rozváží lidi

všech stran politických cítili tíhu svého úkolu, obtížnost poměrů a potřebu kompromisu, potřebu klidu pro nutnou vnitřní práci. Pan pisatel přeje si ruchu a neklidu a varu, myslí politicky a ne věcně; my máme už ve veřejném životě vůbec všeho ruchu a mluvení a polemik a řečí a psaní dost; u obce však dvojnásob potřebujeme klidu k práci.

Výčitku stáří veřejnému pracovníku a výzvu, aby už šel, nesu osobně velice těžko. Ani ne pro to, že se sám těmto letům blížím. Ale je velice trpká, nespravedlivá, a odporuje — když už nechci říci slušnosti a gentlemanství — při nejmenším vkusu. Kromě toho je třeba uvážiti, že „stáří“ je relativní pojem, posuzováno podle upotřebitelnosti pro velmi odpovědná, vedoucí místa; u rozvážných lidí platí tu asi ten názor na „stáří“, který tak krásně vyložil Emerson. Pan pisatel podle stylu článku a jeho překotnosti je asi velmi mlád; přeji mu od srdce, aby, až šedesátí- či sedmdesátiletý bude primátorem neb ještě něčím více, nikdo mu nenapsal to, co on napsal dr. Baxovi. Neboť je to asi věc velmi bolestná a rozhodně — nezaviněná. A při očekávaném pokroku společenských mravů doufám, že napsalo-li se to v přítomnosti, nenapiše se to už v budoucnosti.

Dr. Ladislav Procházka.

II.

Vážený pane redaktore,

pan vrchní fysik dr. Procházka napsal odpověď na můj článek o poměrech na pražské radnici. Jeho odpověď záleží zhruba ve dvou věcech: v obraně správy města proti různým výtkám a pak ve vlastní obraně primátora dra Baxy.

Pokud jde o první věc: nekritisoval jsem sice obecní hospodářství a činnost pražské radnice v celku a můj článek byl omezen vlastně jen na téma: jak přispívá určitá slabost ve vedení pražské radnice agitací ligistů. Nicméně mohu se s dobrým svědomím zabývat vývodů pana vrchního fysika. Bylo by bláhové popírat, že Praha za posledních čtrnáct let značně vzrostla, rozkvetla a zlepšila na mnoha stranách a v mnoha směrech svou tvářnost. Bylo by však smutné, kdyby ty miliony, které rozkvět Prahy stál, měly být úplně zbytečně vyhozeny. Nepsal jsem také ve svém článku, že je všechno špatné; říkal jsem naopak, že některé obory obecní správy jsou v dobrém stavu a některé že vážnou. A řekl jsem také proč: že se náhodou do správy těch úspěšných podniků a ústavů dostali dobří a schopní lidé, kdežto do jiných ústavů se tací lidé nedostali. A dával jsem za vinu panu primátorovi, že nedovedl vývoj usměrnit, že nedovedl zakročit tam, kde to vážlo.

Úkoly, před které byla obec postavena po převratu, byly vskutku ohromné. Ale tvrdit, že byly zvládnuty a rozřešeny v klidu a tiché práci nejen administrativně, ale i technicky a finančně, to je při nejmenším příliš shovívavé. Pravý opak je pravdou: řada nejdůležitějších věcí byla rozřešena špatně a když ne špatně, tedy aspoň s nepřiměřenými finančními náklady. Je opravdu veselé, když tvrdí pan vrchní fysik dr. Procházka, že mezi rozřešenými věcmi je otázka vodovodní. Což se pan vrchní fysik nepamatuje na to, jak jsme měli v Praze několik suchých let, jak nám vodovodní kohoutky vypovídaly službu, jak jsme pak pili jakousi zažloutlou tekutinu, která byla vydávána za vodu? Není panu vrchnímu fysikovi dru Procházce známo, proč nastal ten trapný, ostatně dnes dosud nijak uspokojivě rozřešený stav? Neví nic o tom, že komunističtí předsedové správní rady vodáren Šturm a dr. Vacek nechali věci ve vodárnách běžet — což znamenalo, že se tam řadu let nemohli dohodnout dva jinak výborní technici o tom, má-li se v Praze zavést jedno vodovodní potrubí či dvojce a má-li se dát přednost vodě filtrované či jednotné vodě káranské? Velký podíl na vodní kalamitě má právě tento spor: vždyť několik let rozhodovala se městská rada jednou tak a jednou onak, v některých částech města se zavedlo dvojité potrubí a zas se s tím přestalo, nevědělo se, má-li se pokračovat ve stavbě fil-

trační stanice, či má-li se hledat nový zdroj pitné vody mimo hranice Velké Prahy? Jestliže teď nastává ve vodárenských věcech přece jen pořádek, je to zásluha prvního silného muže, který do její správní rady přišel jako předseda a dovedl smířit protichůdné názory vedoucích úředníků. Pak je zde plynárna, postavená z peněz zahraniční půjčky, předražené a ve všech směrech nevýhodné. Obrovský stavební ruch byl prý obcí zvládnut administrativně celkem bezvadně; až na to ovšem, že obec vyplývala šílené peníze tím, že se nestavělo soustavně a podle plánu, nýbrž nahodile a rozkouskovaně a obec musila ovšem všude provádět kanalizační a vodovodní přípojky a dělat komunikace, často jen pro užitek, rozmary a politickou legitimaci několika málo lidí.

Polemika by však šla příliš daleko, protože na desítkách příkladů mohlo by se ukázat, co a jak se nedělalo dobře. Že se také řada věcí dělala dobře, to milerád přiznávám a nikde a nikdy jsem to nepopíral, naopak, dosti často na různých místech zdůrazňoval. Obrátme se tedy raději k druhému bodu, k obraně pana primátora dra Baxy.

Pan vrchní fysik se velmi mylí, když se domnívá, že bylo mým úmyslem způsobit dru Baxovi nějakou bolest. Nemám proti němu naprosto žádného záští, ani nenávisti; vím, že je to osobně milý a svým způsobem hodný a jistě dobrosrdečný člověk, který by nedovedl vážně ublížit ani těm Němcům, na které má občas tak svrchu. Nikdy jsem s ním neměl žádný osobní spor. A jestliže jsem psal o jeho stáří, nebyla to výčitka, ani neúcta, ani opovržení; bylo to prosté a myslím že klidné a věcné konstatování skutečnosti, že primátor dr. Baxa není dnes už tak fysicky zdatný, aby dobře snášel námahy svého úřadu. Kdyby pan vrchní fysik chodil do schůzí zastupitelstva, věděl by, že se dr. Baxa vzdaluje po každé, když se očekává nějaká vzrušenější rozprava a že přenechává řízení schůze svým náměstkům, že vůbec ve schůzi dlouho nevydrží a že se co nejvíce snaží, aby se všechno vyřídilo hladce a bez rozpravy. Kdyby pan primátor dr. Baxa měl vyvinout aspoň desítinu úsilí, kolik by jeho úřad potřeboval, nemohl by rozhodně se svým zdravím vystačit. Pan vrchní fysik je lékař, a jistě že je mu tato věc dobře známa.

Můj článek nebyl diktován žádným zájmem osobním nebo politickým, ani nebyl částí dnes popularisovaného volání po odchodu starých. Byl bych ten článek napsal stejně, i kdyby panu primátorovi bylo teprve třicet let. A jsem přesvědčen, že by byl dopadl — až na to konstatování stáří, jímž jsem chtěl vlastně jeho nečinnost omluvit — stejně. Neboť ani tam, kde není potřebí rozčilování a napínání energie, není primátor na svém místě. Souhlasím s tím, že primátor nemůže všechno znát a být ve všem odborníkem a také jsem to ve svém článku napsal. Ale můžeme přece od něho očekávat rozhled a když ne rozhled, tedy aspoň snahu. Bohužel, i ta snaha někdy v našem případě chybí. Jestliže jsem si vybral jen případ Masné pokladny, nebylo to proto, že by jiných nesprávností v obecní administrativě nebylo. Ale vybral jsem jej proto, že jasně dokumentuje, že panu primátorovi o pořádek nešlo, nýbrž že mu šlo o utopení nepohodlné aféry. To primátor dělat nemá a nesmí. Pan vrchní fysik mohl místo obsáhlého dopisu obhájit dra Baxu účinněji: mohl napsat, že tehdy a tehdy vyšla od dra Baxy nějaká iniciativa ve věcech zdravotních. Ale pan vrchní fysik to neudělal, jistě proto, že od dra Baxy žádná iniciativa nevyšla. Taktéž od něho nevyšla žádná vůdčí iniciativa v jiných

oborech. Jeho iniciativa se omezovala jen na tak zvanou ochranu českého a slovanského rázu Prahy. Lidé, kteří obecní věci vedou a řídí, jmenují se ve skutečnosti docela jinak; několik jsem jich už vyjmenoval, zde bych chtěl ještě ukázat na to, jak na příklad profesor Žipek statečně nesl léta břemeno dvou těžkých a odpovědných resortů — školství a financí. Milerád odvolám všechna tvrzení o nevhodnosti dra Baxy pro místo primátora, když mi někdo věrohodně dokáže, že měl nějaký význačný podíl třeba na konečném řešení otázky vodovodní, na myšlené stavby Masarykových domovů, na rozvoji elektrických podniků, na řešení komunikací, regulačního plánu a tak dále. Nikdo, kdo nechce ztratit svou pověst věrohodného svědka, nemůže s tak dobrým svědomím udělat.

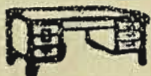
Vážený pane redaktore, víte, že jsem ve svém prvním rukopisu škrtl řadu věcí, které se týkaly poměru dra Baxy k ligistům na pražské radnici. Dnes se musím k tomu vrátit, protože z odpovědi dra Procházky je jasno, že si pan vrchní fysik neuvědomil, že můj článek byl především myšlen jako výstraha před podceňováním činnosti ligistů. Opakuji své tvrzení, že nedostatečná energie pražského primátora dává ligistům více příležitosti než si zaslouhují. Jsem však někdy vskutku na pochybách, nedává-li jim někdy tu příležitost úmyslně. Myslílo se kdysi, že dr. Baxa je více národní demokrat než národní socialista; a teď se vlastně ukazuje, že dr. Baxa je skorem více ligista než národní demokrat. Což neprohlásil ligista Horký ve schůzi městské rady, že ligisté mají na radnici důvěru jen k primátoru dru Baxovi? A nedávno se stala v městské radě jiná věc, která je rovněž příznačná pro dra Baxu: ligisté napadli staršího a zasloužilejšího muže, než je pražský primátor, odborným způsobem. A primátor je klidně nechal mluvit, ačkoliv bylo nejen jeho právem, ale i jeho povinností zarazit takové vyústění rozpravy, která neměla s programem co společného. Zakrátko nato předsedal schůzi náměstek dr. Štůla — národní demokrat — a ten energicky zastavil podobný útok. Je tedy nejen vidět, že primátor v určitých případech nedovede chránit stáří, ačkoliv jeho zastánci reklamují pro něho tuto ochranu, ale i to, že národní demokrat cítí více kuráže proti lidem, špinícím dnes a denně presidenta republiky, než tak zvaný národní socialista dr. Baxa, jemuž jsou ovšem národně šovinističtí křiklouni daleko bližší než socialisté jakéhokoliv druhu. (Příznačné je, že dra Baxu chrání při jakémkoli útoku nejdříve ligisté a pak národní demokraté.)

Vážený pane redaktore, argumentů dalo by se najít ještě hodně a hodně. Chtěl bych jen ještě ujistit, že nikdo můj článek neinspiroval a že i osoby, proti nimž je podezření, jsou neprávem obviňovány, neboť i největší radikálové boji se říznout do baxovského problému, hlavně proto, že z tragikomické situace, jaká se na pražské radnici vytvořila tím, že primátorem je národní socialista, který je ve skutečnosti největším jejím škůdcem, svou vlašností a svými sympatiemi s jinými stranami, nevidí východiska. Potom bych rád ukázal na to, že se musím do jisté míry usmívat obraně dra Baxy, neboť je mi dobře známo, že otázka odchodu dra Baxy ztroskotávala právě jen na otázce pense; a nebyl to dr. Baxa, který se vzpouzel a který stůj co stůj nechtěl odejít. Srdečně Vás zdraví

A. J. Urban.

Akademická inteligence doplňuje své knihovny
v Ústředním studentském knihkupectví a nakladatelství,
v Praze II., Spálená ul. 20, Pasáž, telefon 32195.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÁGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačící stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner. Brno-Ceska 16.